

UMEÅ UNIVERSITET

Problematiskskolorfrånvaro -
Utmaningar och framgångar ur ett
Norrbottnensperspektiv

Problematic school absenteeism -
challenges and successes from a
Norrbotten perspective

Sara Josefsson, Jonna Wikström

UMEÅ UNIVERSITET

Institutionen för socialt arbete

Examensarbete, 15 hp

Termin 6, VT-26

Författare: Sara Josefsson & Jonna Wikström

Titel på uppsatsen: Problematisk skolfrånvaro, utmaningar och framgångar ur ett Norrbottensperspektiv.

Title of the Bachelor Thesis: Problematic school absenteeism, challenges and successes from a Norrbotten perspective.

Sammanfattning

Problematisk skolfrånvaro i grundskolan utgör ett betydande samhällsproblem som kan få omfattande konsekvenser för både elever och deras närstående, såväl socialt som långsiktigt i form av utbildnings- och livschanser. Som en del av ett nationellt arbete har regeringen avsatt statsbidrag för att stärka uppstarten av skolsociala team, samtidigt som skolor och socialtjänst runt om i landet arbetar med olika insatser för att främja skolnärvaro.

Syftet med denna studie är att undersöka hur professionella i Norrbottens kommuner arbetar med problematisk skolfrånvaro i grundskolan samt att belysa upplevda utmaningar och framgångsfaktorer i detta arbete. Studien bygger på semistrukturerade intervjuer med professionella inom skola och elevhälsa i ett antal kommuner i Norrbotten. Materialet har transkriberats och analyserats genom tematisk analys.

Resultatet presenteras tematiskt och belyser likheter och skillnader mellan respondenternas upplevelser av arbetet med problematisk skolfrånvaro, samt tolkas i relation till KASAM och socioekologisk systemteori. Det visar att relationsskapande arbete och anpassningar i undervisningen på en hanterbar nivå utgör centrala förutsättningar för att möjliggöra skolnärmande. Vidare framkommer att samverkan mellan skola, socialtjänst och hälso- och sjukvård är betydelsefull, men att den samtidigt påverkas av organisatoriska begränsningar och sekretessrelaterade hinder. Resultatet visar även att familjen spelar en dubbel roll i elevens skolgång, då den både kan utgöra en skyddsfaktor och en riskfaktor beroende på förutsättningar och situation.

Nyckelord

problematisk skolfrånvaro, skolnärvaro, skolsociala team, stigma, känsla av sammanhang, kasam, socioekologisk systemteori, psykisk ohälsa, neuropsykiatriska funktionsnedsättningar, utanförskap

Innehåll

Sammanfattning.....	2
Inledning.....	5
Problemformulering och relevans för socialt arbete.....	5
Syfte och frågeställningar.....	5
Centrala begrepp.....	6
Samordnad individuell plan (SIP).....	6
Skolsociala team	6
Bakgrund	7
Regeringens satsning för att främja skolnärvaro.....	7
Arbetet inom kommuner i Norrbotten	8
Tidigare forskning	9
Riskfaktorer för problematisk skolfrånvaro	9
Samverkan.....	10
Metoder/arbetssätt	11
Response to Intervention.....	11
Check and connect.....	13
Hemmasittarprogrammet (HSP)	13
Behandlingsskola	14
Sammanfattning	14
Teori	15
Teoretiska perspektiv.....	15
Socioekologisk systemteori.....	15
Känsla Av SAMmanhang (KASAM).....	16
Metod.....	17
Arbetsfördelning	18
Informationsinhämtning.....	18
Kvalitativ metod.....	18
Tematisk analys.....	19
Urval & deltagande	20
Datainsamling.....	21
Metoddiskussion / Alternativa tillvägagångssätt	23
Etiska överväganden.....	24
Trovärdighet, giltighet och överförbarhet	25
Resultat och analys.....	26

Relationsskapande.....	26
Digital närvaro.....	27
Alternativ undervisning	27
Resursskolor	28
Anpassningar i undervisningen.....	29
Samverkansaktörer.....	30
Regionen.....	30
Socialtjänsten.....	30
Familjens roll.....	31
Familjen som brister	31
Familjen som kämpar.....	32
Diskussion.....	34
Relationer som skyddsfaktor	35
Utmaningar i Norrbotten.....	36
Stöd till elever och familj.....	37
Relevans för socialt arbete	38
Slutsatser.....	39
Referenser.....	40
Bilagor.....	45
Bilaga 1 - Missivbrev.....	45
Bilaga 2 - Intervjuguide	46
Bilaga 3 - Samtyckesblankett	47
Bilaga 4 – Information om examensarbete.....	49

Inledning

Problemformulering och relevans för socialt arbete

Problematiske skolfrånvaro är ett växande samhällsproblem som kan leda till både kortsiktiga och långsiktiga konsekvenser för barns och ungas psykiska hälsa, utbildningsnivå och framtida livsvillkor (Forsell, 2020; Gren-Landell et al., 2015; Skolverket, 2026; Strömbeck et al., 2021). På kort sikt riskerar elever att hamna efter i skolarbetet samt att deras självkänsla och sociala relationer påverkas negativt. På längre sikt kan frånvaron bidra till begränsade utbildningsmöjligheter och svårigheter att etablera sig på arbetsmarknaden, vilket även kan få konsekvenser för psykisk hälsa och livssituation i stort. Enligt Forsell (2020) har skolfrånvaro sällan en enskild orsak, utan uppstår genom ett samspel av flera samverkande faktorer.

Relevansen för socialt arbete är därmed betydande, då problematisk skolfrånvaro både kan vara en konsekvens av sociala problem och i sin tur bidra till ytterligare social utsatthet (Forsell, 2020; Gren-Landell et al., 2015; Skolverket, 2026; Strömbeck et al., 2021). Professionella inom såväl skola som socialtjänst möter dessa elever i sitt arbete, där samverkan mellan aktörer kan vara avgörande för att möjliggöra en positiv utveckling.

Tidigare forskning har i stor utsträckning fokuserat på riskfaktorer och orsaker till skolfrånvaro, medan mindre uppmärksamhet har riktats mot professionellas beskrivningar av arbetssätt som bidragit till ökad skolnärvaro. Det finns därför ett behov av att belysa fungerande arbetssätt och framgångsfaktorer ur ett professionellt perspektiv, för att fördjupa förståelsen av vad som möjliggör förändring i praktiken.

Genom att undersöka professionellas erfarenheter av arbete med problematisk skolfrånvaro, med fokus på såväl utmaningar som framgångsfaktorer, kan en fördjupad förståelse utvecklas för hur olika professioners kompetenser samspelar i det praktiska arbetet. Detta synliggör hur exempelvis socionomers och skolpersonalens kompetens kan komplettera varandra i arbetet med att stärka möjligheterna till tidiga och samordnade insatser för elever i behov av stöd.

Studien förväntas bidra med fördjupad kunskap om hur professionella inom skola och socialt arbete beskriver fungerande arbetssätt vid problematisk skolfrånvaro. I praktiken sker detta arbete ofta i samverkan mellan skola, elevhälsa, socialtjänst och hälso- och sjukvård. En relativt ny samverkansform utgörs av skolsociala team, vilka ofta består av representanter från både skola och socialtjänst och syftar till att främja skolnärvaro (Skolverket, 2024). Resultatet kan därmed utgöra ett kunskapsunderlag för professionella som möter elever med skolfrånvaro samt bidra till vidareutveckling av samverkansformer.

Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att belysa yrkesverksammars erfarenheter av arbetet med problematisk skolfrånvaro i Norrbottens kommuner, med fokus på hur arbetssätt, framgångsfaktorer och utmaningar beskrivs i det praktiska arbetet.

Våra frågeställningar är följande:

1. Vilka insatser och strategier upplever professionella som framgångsrika i arbetet med att förebygga och hantera problematisk skolfrånvaro?
2. Hur beskriver professionella betydelsen av relationer och bemötande i arbetet med elever med problematisk skolfrånvaro?
3. Hur upplever professionella att samverkan mellan olika aktörer fungerar i arbetet med att motverka och hantera skolfrånvaro?

Centrala begrepp

Problematisk skolfrånvaro

Skolfrånvaro kan benämnas på olika sätt och orsaken till frånvaron kan bero på flera olika anledningar. Det kan benämnas som bland annat sjukfrånvaro, skolk, skolvägran, skolfobi, ogiltig frånvaro och giltig frånvaro. I denna uppsats väljer vi att använda oss av formuleringen problematisk skolfrånvaro och vi undersöker inte vilken form av frånvaro det rör sig om eller orsakerna bakom frånvaron. Skälet till detta beror på att vi anser att det är frånvaron i sig och dess eventuella konsekvenser som är problemet och att det inte är eleven som på något vis är ett problem. Några av de problem som skolfrånvaro kan medföra är att eleven inte når de kunskapskrav som ställs och att eleven riskerar att inte bli godkänd i sina skolämnen, att eleven hamnar utanför i gruppen och kan känna sig ensam och att få ett försämrat psykiskt mående (Forsell, 2020; Gren-Landell, et al., 2015; Strömbeck et al., 2021).

Samordnad individuell plan (SIP)

Samverkansmöten mellan individ och olika aktörer som är involverad i arbetet med individen, där man tillsammans lägger upp en plan och tydliggör en ansvarsfördelning för hur arbetet ska ske framöver. SIP-möten kan även vara av uppföljande karaktär då man träffas och både stämmer av vad som skett sedan sist och fortsätter planera för vad som behöver hända framåt. Aktörer som kan medverka utöver individen själv är exempelvis personal från skolor, förskolor, skolhälsovård, socialtjänst och regionen. Denna typ av möte går även under namnet Norrbus i Norrbotten (Region Norrbotten, 2025).

Skolsociala team

Skolsociala team består av en grupp professionella från såväl skola som socialtjänst, som tillsammans arbetar för att främja skolnärvaro, trygghet och trivsel i skolan (Skolverket, 2024). Bland de yrkesroller som kan arbeta i skolsociala team finns skolpsykologer, skolkuratorer, specialpedagoger och socialsekreterare eller familjebehandlare från socialtjänsten och ofta är det någon inom gruppen som också har en samordnande roll. Hur de skolsociala teamen arbetar kan variera mellan kommunerna, en del team arbetar mot en eller ett par specifika skolor och en del team kan jobba kommunövergripande. Arbetssätten och metoder inom de olika skolsociala teamen kan också variera även fast mål och syften är de samma.

Bakgrund

Barn som är bosatta i Sverige omfattas av skolplikt i enighet med 7 kap 2 § Skollagen (SFS 2010:800). Trots att barn har skolplikt så har antalet elever med problematisk skolfrånvaro ökat under de senaste åren, och det finns idag ingen nationell statistik över antalet elever som omfattas (SVT Nyheter, 2026a). Ett föräldranätverk som går under namnet Rätten till utbildning har mellan åren 2018 till 2025 efterfrågat och samlat in statistik från landets kommuner och sammanställt detta. Rapporteringen från kommunerna har varit bristfällig då som mest 41 av landets 290 kommuner har svarat, och av kommunerna i Norrbotten är det endast en av regionens 14 kommuner som har svarat (Rätten till Utbildning, 2025). Insamlade data omfattar elever som har en rapporterad frånvaro om minst 50%.

När ett barn har en omfattande skolfrånvaro, eller på annat sätt uppvisar ett beteendemönster som utgör oro för barnets hälsa eller utveckling, så har skolpersonal en skyldighet att anmäla oro till socialnämnden. Strömbeck et al. (2021) pekar på risken med att en långvarig skolfrånvaro riskerar att leda till en ökad ångest och rädsla hos eleven, varpå samma ångest och rädsla i sin tur kan orsaka en fortsatt frånvaro från skolan.

Utöver att problematisk skolfrånvaro ökar risken för psykisk ohälsa, utanförskap och kan leda till framtida ekonomisk utsatthet för eleven om den problematiska skolfrånvaron leder till att eleven inte på långsikt slutför skolan, påverkas även elevens närstående negativt (Forsell, 2020; Gren-Landell, et al., 2015; Strömbeck et al., 2021). Strömbeck et al. (2021) visar i sin studie att även föräldrars psykiska hälsa, och i synnerhet mammors, påverkas av barnets frånvaro eller skolnärvaro. En ökad skolnärvaro bland tidigare hemmasittande elever förbättrade inte bara elevens välmående, utan hade även positiva effekter på föräldrarnas psykiska hälsa. Effekten var tydligast bland mammor, men även pappor rapporterade viss förbättring av sitt välbefinnande i samband med barnets återgång till skolan.

Denna påverkan på familjen understryker behovet av tidiga och samordnade insatser från både skola och socialtjänst. Genom att stödja elever med hög frånvaro kan professionella inte bara bryta den negativa spiral som långvarig frånvaro kan innebära för eleven själv, utan även minska den psykologiska belastningen på familjen och stärka hela hemmiljön som en resurs för återgång till skolan.

Trots detta så förekommer stora variationer i pedagogers benägenhet att göra en orosanmälan (Bruno & Becevic, 2020). Detta riskerar att leda till att barn och unga med en sviktande skolsituation inte fångas upp i tid, och att familjer och elever inte får ett fullgott stöd.

Regeringens satsning för att främja skolnärvaro

Under 2023 infördes ett statsbidrag för att finansiera personalkostnader till så kallade skolsociala team (Regeringskansliet, 2024). I dagsläget finns det ingen nationell enhetlig definition av vad ett skolsocialt team är, men det beskrivs enligt förordningen om statsbidrag som en grupp av professionella från såväl skola som socialtjänst, som samverkar

för att öka trygghet, studiero och närvaro i skolan. Skolsociala team kan således se olika ut i landet och gå under olika namn och ha olika arbetssätt, men syftet med teamet är detsamma.

Skolsociala team kan erbjuda stöd på dels generell nivå, dels på individuell nivå (Skolverket, 2024). På generell nivå kan stödet omfatta hela årskurser eller till och med hela skolor, och bestå av bland annat föräldrakurser, förebyggande arbete i klasserna, föreläsningar, klassbesök, utbildning på gruppnivå, uppföljning av frånvaro på gruppnivå, insatser för att öka trygghet eller förbättra klassrumsklimat, motiverande samtal i grupp, fortbildning av skolpersonal inom områden relaterade till ökad skolnärvaro samt samverkan och stöd för att säkerställa övergångar mellan olika skolformer.

På den individuella nivån kan stödet bestå av samtalsstöd, familjesamtal, hembesök, insatser för att lämna hemmet vid isolering, kartlägga skolfrånvaro och att göra en plan för tillbakagång till skolan, samt speciallärarstöd, planeringsstöd och resursstöd (Skolverket, 2024).

Statsbidraget möjliggjorde inledningsvis etablering av 178 skolsociala team runt om i landet under det första året, och ytterligare drygt 100 team till under 2024. Statsbidraget var under perioden 2023–2024 översökt, vilket indikerar ett omfattande behov av stärkt samverkan mellan skola och socialtjänst för att förebygga och åtgärda en ökad problematik kopplat till närvaron i skolan. Till följd av att bidraget varit översökt förstärktes det med ytterligare 50 miljoner kronor under år 2025, och bidraget förväntas ligga på totalt 300 miljoner kronor per år under 2025–2027 (Skolverket, 2024).

Arbetet inom kommuner i Norrbotten

Kommuner i Norrbotten följer i stor utsträckning samma trend som övriga delar av landet, där en ökande andel elever har omfattande frånvaro. Media rapporterar om att exempelvis i Gällivare kommun har upp emot var tionde elev på högstadiet en frånvaro som överstiger 50 procent av den totala skoltiden (SVT Norrbotten, 2026b) och även i Arvidsjaur kommun syns en ökning av frånvaro hos eleverna (SVT Norrbotten, 2026c). Tidigare har även Piteåtidningen (2025) rapporterat om en lavinartad ökning av skolfrånvaro bland flickor i Piteå kommun, vilket ledde till en kartläggning för att ta reda på vad som orsakade frånvaron samt för hur det ska arbetas framåt för att förebygga skolfrånvaro med hjälp av tidiga insatser. I Luleå finns det enligt NSD (2026) planer på att försöka öka skolnärvaron på ett par högstadieskolor med hjälp av EU-stöd under tre års tid med start under höstterminen 2026.

Skolan decentraliserades år 1991 då ansvaret för skolan flyttades från staten till kommunerna. Hos lärare finns en uppfattning om att när det ekonomiska ansvaret flyttades över till kommunerna så försämrades skolornas ekonomiska resurser. (Vi Lärare, 2019). Lärare upplever att anställningsvillkoren har försämrats när de inte längre arbetade statligt och belyser att det funnits svårigheter att bemanna skolor med behöriga lärare och att elevantalet i klasserna har ökat.

Även i Norrbotten varierar kommunernas organisatoriska förutsättningar att arbeta förebyggande och åtgärdande mot problematisk skolfrånvaro. Ett exempel är förekomsten av de skolsociala teamen, som inte ännu finns etablerade i alla länets kommuner. Vissa kommuner har redan kunnat implementera arbetssättet, en del har ansökt om tidigare nämnda statsbidrag för att kunna utveckla liknande samverkansformer och vissa kommuner befinner sig fortfarande i planeringsstadiet.

Även tillgången till resursskolor, som ofta arbetar mer individanpassat och med mindre elevgrupper, varierar mellan kommuner. I de kommuner där sådana verksamheter finns är antalet platser ofta mycket begränsat, vilket innebär att långt ifrån alla elever som bedöms vara i behov av denna typ av stöd kan erbjudas en plats (Kalix kommun, 2025; Luleå kommun, 2026; Piteå kommun, 2024). Väntetider till resursskolor kan dessutom vara långa, vilket riskerar att ytterligare förstärka elevens frånvaro och öka elevens avstånd till skolan under tiden som stödinsatser dröjer.

Tidigare forskning

Tidigare forskning har tagits fram genom sökningar via universitetets databaser, och de mest återkommande sökord som har använts i de olika söksträngarna är skolfrånvaro, school absenteeism, socionom*, social work*, hemmasittare. Några av de söksträngar som har använts är: problematisk skolfrånvaro grundskolan, hemmasittare metod*, social work* in school, "school absenteeism" AND (methods or reasons). Under sökningen har resultaten även filtrerats för att bara generera peer reviewed-godkända material.

Utifrån de träffar vi fått i våra sökningar har vi sedan också riktat in oss på skrifter som är publicerade främst under de senaste tio åren, för att försöka hålla bakgrunden så relevant som möjligt för vår studie.

Förutom att söka artiklar i databaser så har information till bakgrunden dels inhämtats genom att besöka olika myndigheters hemsidor, som tidigare nämnt Skolverket, Socialstyrelsen och även Regeringens hemsida, dels genom att hämta information från Magelungen som utvecklat metoder för arbetet med problematisk skolfrånvaro.

Riskfaktorer för problematisk skolfrånvaro

Forsell (2020) belyser i sin doktorsavhandling att det sällan är en enskild orsak till att en elev utvecklar problematisk skolfrånvaro, utan att det ofta är flera riskfaktorer som påverkar varandra och som leder till att eleven inte går till skolan. De riskfaktorer som har kunnat identifieras som orsak till att en elev utvecklar en problematisk skolfrånvaro kan kategoriseras till individuella faktorer, faktorer i skolan och familjefaktorer.

Gren-Landell, et. al., (2015) har undersökt lärares syn på riskfaktorer för problematisk skolfrånvaro hos svenska elever i grundskolan. I sin studie beskriver dem att riskfaktorer som kan orsaka en problematisk frånvaro kan finnas hos individen själv dels i form av psykiska

besvär, som exempel på detta lyfts ångeststörningar och depression, dels i somatiska besvär såsom ont i magen, huvudvärk eller kronisk sjukdom.

Faktorer i skolmiljön kan också ligga bakom skolfrånvaro (Gren-Landell, et al., 2015; Karlberg, et al., 2022). I riskfaktorerna som kan kopplas till skolan ses en återkommande eller frekvent frånvaro av lärare, bristande uppmärksamhet från vuxna och elever i skolan, en tråkig eller otydlig läroplan och skolans hantering av och åtgärder vid frånvaro. Även för stora klasser samt bristande anpassningar för elever som har behov av det ses bland riskfaktorer i skolmiljön. Avsaknad av bra relationer mellan lärare och elever såväl som mellan elever ses som betydande riskfaktorer för att en elev inte ska gå i skolan och mobbning lyfts som en särskilt viktig riskfaktor för att utveckla en problematisk skolfrånvaro (Gren-Landell, et al., 2015).

Familje- eller föräldrafaktorer kopplade till skolfrånvaro identifieras som bristande engagemang och tillsyn från föräldrarna, låga förväntningar på barnets prestationer eller närvaro och även föräldrar som håller sitt barn hemma eller tillåter barnet att stanna hemma från skolan (Gren-Landell, et al., 2015). Dessa faktorer kan i vissa fall kopplas till låg utbildningsnivå hos föräldrarna, föräldrars psykiska hälsa, alkoholmissbruk eller arbetslöshet. Om det förekommer våld, konflikter eller separationer inom familjen kan detta leda till oro hos barnet som kan orsaka problematisk skolfrånvaro. Elever som upplevt våld eller försummelse i hemmet har oftare en högre skolfrånvaro jämfört med de elever som inte har sådana erfarenheter (Hagborg, et al., 2018).

Samverkan

För att främja skolnärvaro hos en elev med problematisk skolfrånvaro behövs ofta samverkan mellan skola, socialtjänst och ibland Barn och ungdomspsykiatri, BUP. När professionerna samverkar i sitt arbete med att motverka problematisk skolfrånvaro upprättas oftast en handlingsplan där det tydliggörs hur arbetet ska utföras och vem som ska göra vad (Ek, et al. 2017). Som exempel lyfts att arbetsfördelningen förtydligas genom att socialtjänstens arbete ligger i den sociala delen och att de arbetar i familjesystemet, BUP har hand om den psykiska hälsan och skolan sköter om den pedagogiska delen i arbetet.

Tidigare forskning tyder på att professionella som arbetar med elever som har en problematisk skolfrånvaro kan uppleva svårigheter i samverkan. Ek, et al., (2017; 2024) lyfter att en av utmaningarna i samverkan beskrivs som att de olika professionerna har olika tidsperspektiv i arbetet med att hjälpa elever med problematisk skolfrånvaro. Skolan ser ofta ett nu-perspektiv med fokus på att eleven så snart som möjligt ska öka sin närvaro, medan BUP ofta har ett långsiktigare perspektiv med syfte att förbättra den psykiska hälsan hos eleven och på sikt öka skolnärvaron. Skolan upplever ibland en frustration gentemot BUP och de långa väntetiderna då deras uppfattning är att eleven behöver hjälp fort, för att de anser att ju längre eleven är borta, desto svårare blir det för eleven att komma tillbaka till skolan (Ek, et al., 2017).

Enligt Ek, et al. (2024) kan sekretesslagstiftningen också utgöra hinder i samverkan mellan socialtjänst och skola, då denna kan orsaka brister i kommunikationen. Rektorer har ibland en uppfattning om att de delger socialtjänsten information, men att de inte får den information de behöver till följd av socialtjänstens sekretess. Detta kan skapa frustration och irritation, och på sikt försämra effektiviteten i arbetet.

I samverkan mellan skola, socialtjänst och BUP, uppges det även kunna finnas en problematisk hierarki där BUP anses ha mest makt (Ek, et al. 2017). Läkaren på BUP har ett medicinskt ansvar och är den som kan fatta beslut om eventuell diagnos och behandlingsåtgärder. Skolan kan i arbetet med elever med problematisk skolfrånvaro ibland se det som försvårande då det är upp till BUP att besluta om en utredning ska göras eller inte, när det kan finnas misstanke om att eleven har svårigheter som kan kopplas till neuropsykiatriska funktionsnedsättningar eller psykisk hälsa. Socialtjänsten kan uppleva att de saknar den medicinska kunskap som BUP besitter och efterfrågar ibland utbildning i psykiatrisk diagnostik. Status, makt och prestige kan ibland spela roll i interaktionerna mellan dessa yrkesgrupper (Ek, et al. 2017).

För att främja en god samverkan och försöka motverka konflikter både mellan yrkesgrupper och metoder så ses det som fördelaktigt att professionerna lägger tid på att försöka lära av varandra genom att få kännedom dels om verksamheten, dels om varandras kunskaper och arbetssätt och vilka lagar som styr. Med en ökad förståelse för varandras arbetssätt och ansvarsområden kan vissa hinder överbryggas (Ek, et al. 2017). I en kvalitativ studie utförd av Ek, et al. (2024) beskriver de att framgångsfaktorer i samverkan mellan skola och socialtjänst är gemensamma mål och syften samt att ha kännedom om varandras handlingsutrymmen och ansvarsområden.

Metoder/arbetssätt

Hur arbetet sker med att främja skolnärvaro och att förebygga och hantera skolfrånvaro varierar runtom i landet och det finns flera metoder och arbetssätt som kan vara framgångsrika i arbetet med elever som har eller riskerar att utveckla en problematisk skolfrånvaro. Några av de evidensbaserade metoder som kan användas i arbetet att förebygga och hantera skolfrånvaro samt att främja skolnärvaro är Response to Intervention och Check & Connect.

Response to Intervention

Response to intervention, RTI, beskrivs enligt Andersson (2019) och Kearney & Graczyk (2014) vara en effektiv metod i tre steg som syftar till att främja skolnärvaro och går ut på att systematiskt utföra interventioner, eller insatser, för att fylla detta syfte. Metoden går ut på att tidigt försöka att identifiera dels vilka elever som befinner sig i riskzonen för att utveckla en problematisk skolfrånvaro, dels att tidigt identifiera vilka insatser som behöver sättas in som stöd för dessa elever. Att tidigt upptäcka och hantera frånvaro anses framgångsrikt för att förebygga att allvarigare problem ska uppstå (Kearney & Graczyk, 2014).

Insatserna i metoden bör utföras av kompetent och engagerad personal som dels är insatt i elevens situation, dels har en god relation till såväl eleven som dess vårdnadshavare (Andersson, 2019). Arbetet sker i tre steg indelat på universella, riktade och indikerade steg (Kearney & Graczyk, 2014; 2020), varav det första steget kan riktas mot samtliga elever medan steg två och tre riktas till elever i riskzon.

Steg 1 omfattar alla elever, där fokus ligger på generella insatser för att främja skolkulturarv. I steg ett arbetar man med att ha en positiv skolkultur och gott klassrumsklimat där man försöker förebygga trakasserier och annan kränkande behandling samt genomför insatser som gynnar relationer såväl mellan lärare och elever, som mellan eleverna. Utöver dessa kan även insatser för att förenkla övergångar mellan exempelvis olika skolor eller klasser. Regelbundna uppföljningar görs för att kunna utvärdera om insatserna fyller sitt syfte och dessa kan utföras antingen genom samtal eller genom skriftliga utvärderingsfrågor (Andersson, 2019).

Steg 2 riktas mot elever som bedöms kunna tappa motivation och lust att gå i skolan. När man utarbetar anpassningar och främjande åtgärder i det andra steget är det nödvändigt att ta hänsyn till den enskilda elevens behov och förutsättningar, då målet är att undanröja eventuella hinder för just den individen. Vilka anpassningar eller främjande åtgärder som utförs beror alltså på elevens situation och de bakomliggande orsakerna till att eleven inte går till skolan (Kearney & Graczyk, 2014). Andersson (2019) lyfter att det exempelvis kan handla om att ge eleven möjlighet till återhämtning under skoldagen eller förhindra kränkande behandling. För att eleven ska trivas i skolan kan arbetet fokusera på att skapa relationer till andra elever samt lärare även i steg 2, ibland kan elevens skolkamrater hjälpa att stötta eleven om denna riskerar att hamna i utanförskap. Samverkan med vårdnadshavare är betydelsefull, och även till externa kontakter om familjen har sådana, ett exempel på extern kontakt är socialtjänsten. Även i steg 2 är uppföljning viktigt, och den sker betydligt tätare i det andra än i det första steget. Uppföljningen sker genom samtal, ibland flera gånger i veckan, med de som berörs av insatserna (Andersson, 2019).

Det 3:e och sista steget sätts in om de två föregående stegen inte varit framgångsrika, och de elever som detta steg riktas mot är antingen redan i utanförskap eller väldigt nära ett utanförskap. Insatserna kräver en utökad samverkan än den samverkan som sker i det andra steget (Kearney & Graczyk, 2014), både internt inom skolans egna professioner och extern samverkan med exempelvis barn och ungdomspsykiatri, socialtjänst eller polisen om det finns behov av att bryta negativa mönster utanför skoltid (Andersson, 2019). Om det finns någon vuxen i skolan som eleven har en god relation till kan denna utses till kontaktperson som kan vara en länk i samverkan och kommunikation, eller vid behov utföra hembesök hos eleven. Precis som i steg två, kan man i steg tre ta stöd av skolkamrater på olika sätt. Några exempel på insatser en kamrat kan vara delaktig i enligt Andersson (2019) är att möta upp eleven i närheten av skolan och göra sällskap till klassrummet eller vara med i matsalen som ett stöd för eleven. Skolgången kan anpassas genom förändringar i schemat eller att korta ner skoldagarna om eleven inte orkar vara hela dagar i skolan, detta kan successivt trappas upp om eleven i efterhand har mer ork för skolan. Under steg tre görs kontinuerliga uppföljningar och utvärderingar av insatsens effekt (Andersson, 2019; Kearney & Graczyk, 2014).

Check and connect

En annan evidensbaserad metod för att främja skolnärvaro som Andersson (2019) lyfter är Check & Connect. Syftet med metoden är att försöka höja alla elevers engagemang i skolan, då engagemang har visat sig kunna främja elevers närvaro i skolan. Metoden består av två komponenter, Check som har utformats för att utvärdera engagemanget hos samtliga elever genom att bevaka hur det går för eleverna genom att titta på exempelvis uppförande, närvaro, betyg och resultat (Andersson, et al., 2004; Andersson, 2019). Check & Connect har utformats för att skolpersonalen ska ge enskild uppmärksamhet till elever i riskzonen vad gäller engagemang, detta genom att ha kontinuerlig kontakt med både elevens familj och vid behov externa aktörer.

När insatser genomförs enligt Check & Connect ska eleverna vara delaktiga och engageras (Andersson, 2019). Forskning tyder på att framgångsrika insatser kan göra mer för eleven än att endast öka dennes närvaro. I studier som har utförts för att bedöma metodens effektivitet tyder resultaten på att risken för att elever hoppar av skolan minskar, att närvaron ökar, elevens engagemang i att utföra skolarbete och göra sina läxor ökar (Andersson, et al., 2004). Det kan också bidra till att eleven, och ibland även elevens familj, känner en ökad tillhörighet, och får hjälp med att skapa relationen både till lärare och andra elever i skolan vilket kan minska risken för utanförskap. Varje individ ses som unik och de insatser som görs anpassas efter den enskilda elevens behov.

Utöver dessa metoder, så används även Hemmasittarprogrammet och Resursskola, som är utvecklade av Magelungen. Magelungen är en svensk verksamhet som arbetar inom socialt arbete och utbildning. Magelungen bedrivs i en medarbetarägd form, vilket innebär att verksamheten inte styrs av externa vinstintressen, utan av professionella inom organisationen. Organisationen erbjuder bland annat behandlingsinsatser, skolverksamhet och stöd för barn och familjer som befinner sig i psykosociala svårigheter. Verksamheten har en särskild inriktning på elever med komplex problematik, där psykisk ohälsa, familjesvårigheter och skolfrånvaro ofta förekommer parallellt.

Hemmasittarprogrammet (HSP)

Hemmasittarprogrammet är ett manualbaserat program framtaget av Magelungen (2024). Programmet är multimodalt och anses ha en evidensbaserad grund som bygger på kognitiv beteendeterapi, KBT, och fokuserar på kartläggning, behandling och vidmakthållande. Programmet riktar sig både mot elever som i kombination med en längre social isolering och skolfrånvaro ofta också har andra psykosociala svårigheter eller neuropsykiatriska funktionsnedsättningar, och mot elevens familj (Magelungen, 2024). Syftet med metoden är att vända skolfrånvaron och främja en fungerande skolgång för eleverna. Insatsen sker i tre faser bestående av en kartläggande fas där frånvarons orsaker kartläggs, en behandlingsfas där behandlande insatser erbjuds och en vidmakthållandefas för att säkerställa skolnärvaro över tid. Hemmasittarprogrammet kan erbjudas fysiskt och sedan år 2020 även digitalt (Magelungen, 2024). Mötena bygger på grundläggande beteendeterapeutiska metoder, som exempelvis känsla av sammanhang, KASAM, och systemteoretiska metoder. Behandlingen

sker multimodalt och intensivt, vilket innebär att arbetet sker på flera plan samtidigt och utifrån elevens förutsättningar och behov avgörs om insatsen ska ske fysiskt eller digitalt, samt att kontakten sker flera gånger i veckan, i vissa fall dagligen, i syfte att bryta hemmasittandet och återskapa en vardag som fungerar (Magelungen, 2024).

Behandlingsskola

Behandlingsskola är ytterligare en metod framtagen av Magelungen (2025) som riktar sig till barn och unga i åldern 7 – 17 år och deras familjer där det finns komplexa problem som kräver ett omfattande förändringsarbete. Insatsen passar elever med långvarig problematisk skolfrånvaro och andra psykosociala svårigheter eller stödbehov. Metoden bygger på ett systemteoretiskt perspektiv och arbetet sker i tvärprofessionella team och syftar till att skapa en hållbar och fungerande livssituation både för individen och familjen, i skolan såväl som på fritiden och i hemmiljön (Magelungen, 2025). Bakomliggande teorier i behandlingen är miljöterapi, traumamedveten omsorg, lågaffektivt bemötande, mentaliseringsbaserad terapi samt kognitiv beteendeterapi. Arbetssättet Magelungen (2025) använder sig av utifrån dessa teorier benämns som social emotionell färdighetsträning, SEFT. Behandlingen anpassas efter individens behov och uppsatta mål, och består av färdighetsträning eller behandling, både i grupp och individuellt, familjebehandling och resursskola.

Sammanfattning

Det finns många faktorer som kan orsaka att en elev inte går till skolan. Riskfaktorer för att utveckla en problematisk skolfrånvaro går att identifiera hos individen själv, inom familjen och hemmiljön och inom skolan och skolstrukturen. Riskfaktorer kan hittas i elevens psykiska mående, i utanförskap eller vantrivsel i skolan, svårigheter i relationer till familj, skolkamrater eller vuxna i skolan (Forsell, 2020; Gren-Landell, et al., 2015; Karlberg, et al., 2022). I kartläggning av skolfrånvaro går det ofta att se att det inte bara finns en riskfaktor som orsakat skolfrånvaro, utan oftast finns det flera riskfaktorer som påverkar varandra som leder till att en elev inte går till skolan.

I arbetet att förebygga och förhindra en problematisk skolfrånvaro och att främja skolnärvaro sker ofta en samverkan mellan olika aktörer. Samverkansaktörer kan vara skolpersonal, elevhälsovården, socialtjänst och vården, ofta BUP. Samverkan är ofta en viktig del i arbetet eftersom det sällan endast är en orsak bakom en elevs skolfrånvaro, vilket innebär att arbetet med att främja skolnärvaro kan behöva ske på flera plan på samma gång.

I många fall fungerar samverkan bra, men det finns även svårigheter och uppmaningar som kan uppstå i samverkan. För att samverkan ska fungera bra behöver aktörerna ha kännedom om varandras arbetsmetoder, vilka lagar som reglerar deras arbete och ha förståelse för deras handlingsutrymme och en tydlig ansvarsfördelning i arbetet (Ek et. Al., 2017; 2024).

Metoder som används i arbetet med att förhindra och motverka problematisk skolfrånvaro skiljer sig åt en del. Check & Connect och Response to Intervention är två evidensbaserade metoder som syftar till att tidigt identifiera riskfaktorer som kan leda till problematisk

skolfrånvaro och att sätta in insatser tidigt för att öka skolnärvaron (Andersson et al., 2004; Andersson, 2019; Kearney & Graczyk, 2014). Dessa insatser sker i skolmiljön och i hemmet.

Hemmasittarprogrammet och Resursskola som är framtagna av Magelungen (2024; 2025) är metoder som sätts in när eleven redan har en mer omfattande skolfrånvaro, och ibland även andra psykosociala besvär som denne behöver få stöd i. Hemmasittarprogrammet erbjuds både via fysiska träffar, och i digitalt format för den som har behov eller önskemål om det. Genom att programmet kan erbjudas i en nätbaserad form kan det göras mer tillgängligt för elever i Sverige nästan oavsett var de befinner sig. Digitalisering av programmet kan även underlätta genomförandet för de elever som har isolerat sig och kanske inte vill träffa så mycket människor i sin vardag.

I samtliga nämnda metoder förekommer samverkan. Samverkan kan ske med elevhälsovården, elevens föräldrar, socialtjänst eller andra utomstående aktörer som fritidsledare, tränare eller polisen om kriminalitet förekommer. Metoderna kan ses som bra komplement till varandra då en del av metoderna går ut på tidig upptäckt och tidiga insatser, och en del riktar sig mer mot de som inte har fångats upp i ett tidigt skeende utan har hunnit utveckla en mer problematisk skolfrånvaro.

Teori

Teoretiska perspektiv

Arbetet har sin utgångspunkt i socioekologisk systemteori samt KASAM.

Genom att kombinera socioekologisk systemteori med KASAM möjliggörs en analys som både tar hänsyn till yttre strukturer och elevers individuella upplevelser. Den socioekologiska teorin bidrar med en förståelse för hur olika systemnivåer påverkar elevers situation, och därmed också de utmaningar som professionella kan möta i arbetet med eleverna.

KASAM i sin tur ger ett fördjupat perspektiv på hur elever kan uppleva och hantera påverkansfaktorer från sin omgivning, med särskilt fokus på egenupplevd förståelse och tillhörighet. Tillsammans ger dessa teoretiska utgångspunkter en mångdimensionell och bred analysram, vilket stärker möjligheten att förstå arbetet med problematisk skolfrånvaro i Norrbotten.

Socioekologisk systemteori

Den socioekologiska systemteorin betonar att individens utveckling och beteende formas av sin omgivning i ett samspel mellan flera faktorer på olika nivåer. Urie Bronfenbrenner ville genom den socioekologiska systemteorin visa på hur individers utveckling påverkas av systemet runtomkring denne, vilket innefattar såväl de egna egenskaperna som den omgivande miljön (Appelgren Hansen & Söderholm, 2023).

Även tidigare forskning av bland annat Strömbeck et al (2021) och Forsell (2020) har visat att problematisk skolfrånvaro sällan beror på enstaka isolerade orsaker, utan snarare av ett

kluster av flera bidragande faktorer. För att förstå arbetet med att förebygga problematisk skolfrånvaro är det därmed också relevant att förstå samtliga nivåer av det system som finns runt de elever som berörs – såväl deras individuella förutsättningar, omgivande familj och sociala relationer som hur samhällsliga strukturer och lagar påverkar elevernas situation, och därmed också den professionelle som arbetar med att behandla och förebygga frånvaro.

Mikrosystemet kring en elev utgörs av de relationer som finns i individens direkta närmiljö och omfattar såväl familj som vuxna och andra elever i och utanför skolan (Appelgren Hansen & Söderholm, 2023). När problem uppstår i dessa relationer, exempelvis i form av utanförskap, problematiska familjeförhållanden eller svårigheter i kamratrelationer utanför skolan, kan detta ha direkta effekter på elevens benägenhet att närvara i undervisningen.

Mesosystemet avser de kopplingar och relationer som uppstår mellan individens olika mikrosystem. Appelgren Hansen och Söderholm (2023) beskriver hur konflikter eller spänningar kan uppstå mellan exempelvis hem och skola när normer och värderingar skiljer sig åt. Även elevens kamratrelationer kan utgöra en del av mesosystemet, där en bristande social förankring i skolan kan stå i kontrast till starkare relationer utanför skolmiljön.

Exosystemet utgörs av sammanhang som eleven inte direkt deltar i, men som ändå påverkar elevens situation. Exempel på sådana faktorer är skolledningens organisering och beslut samt vårdnadshavares arbetsvillkor, vilka kan ha indirekta konsekvenser för elevens skolgång (Appelgren Hansen & Söderholm, 2023).

Makrosystemet behandlar de övergripande samhällsliga strukturer som omger individen. En central aspekt i detta sammanhang är den lagstiftning som reglerar skolplikten, där det enligt 7 kap. 2 § skollagen fastställs att barn bosatta i Sverige har rätt och skyldighet att delta i utbildning. Detta innebär att vårdnadshavare ansvarar för att säkerställa elevens skolnärvaro. För elever med problematisk skolfrånvaro, som ofta påverkas av faktorer på mikro-, meso- och exonivå, kan dessa krav utgöra ytterligare en påverkansfaktor.

Genom att tillämpa det socioekologiska ramverket i en geografiskt avgränsad kontext skapas möjligheter att analysera hur olika strukturella och lokala förutsättningar samspelar i relation till problematisk skolfrånvaro.

Känsla Av SAMmanhang (KASAM)

KASAM är en salutogen teori framtagen av Aaron Antonovsky. Eriksson & Lindström (2005) beskriver KASAM som en inriktning att se världen och den individuella miljön som begriplig, hanterbar och meningsfull. Dessa tre komponenter bildar begreppet känsla av sammanhang, och Aaron hävdar att människors syn på sitt liv har en positiv inverkan på människans hälsa (Eriksson & Lindström, 2005).

Begriplighet avser individens förmåga att förstå händelser eller situationer. Göransson (2011) beskriver hur en individ med hög uppfattning av begriplighet kan förstå och förklara även situationer som upplevs som svåra, medan en låg uppfattning av begriplighet i en situation

snarare kan leda till att situationen upplevs ostrukturerad och förvirrande. I en skolkontext kan detta innebära att eleven behöver kunna förstå vad som förväntas av denne, hur undervisningen är upplagd eller varför olika moment ingår i ämnena. Om skolan istället uppfattas ha en bristande struktur, otydliga krav eller allt för föränderliga undervisningsformer kan skolmiljön snarare upplevas som kaotisk och svårbegriplig, vilket i sin tur kan öka benägenheten för en elev att hellre undvika skolmiljön än att befinna sig i det upplevda kaoset.

Hanterbarhet handlar om individens upplevelse av att kunna möta och hantera de situationer som denne ställs inför. En hög känsla av hanterbarhet kan enligt Göransson (2011) innebära att individen uppfattar även svåra situationer som utvecklande, medan en låg känsla av detsamma kan innebära att individen snarare uppfattar sig själv som låst och oförmögen till att påverka den egna situationen. I och med detta kan man förstå att elever som upplever sociala och utbildningsmässiga krav i skolmiljön som övermäktiga inte alltid förmår att hantera sagda situation på egen hand. Genom att erbjuda kompletterande stöd eller anpassningar i undervisningen för elever med behov av detta kan man istället möjliggöra att elever finner sin skolsituation som fungerande och hanterbar, och som vid en problematisk skolfrånvaro kan ses som en form av skolnärmande steg.

Meningsfullhet kan betraktas som den mest essentiella delen i KASAM, och syftar på i vilken utsträckning individen upplever att det finns en känslomässig mening i att engagera sig i olika situationer. Ottosson och Ottosson (2007) lyfter meningsfullhet som en essentiell del för att människan skall känna tillhörighet i sammanhanget, då en avsaknad av meningsfullhet gör såväl hanterbarheten som förståelsen otillräcklig. I skolans värld kan detta förstås som elevens upplevelse av tillhörighet, relationer med lärare och andra elever samt känslan av att skolan har relevans för den egna framtiden. Om eleven istället upplever skolan som meningslös eller sig själv som socialt exkluderad kan motivationen till att delta i skolan minska, vilket i sin tur kan leda till en ökad frånvaro.

Alla tre delar är beroende av varandra, och samverkar för att individen ska kunna förstå, hantera och uppleva mening i de situationer som denne befinner sig i.

Genom att se på skolans miljö genom KASAM kan vi förstå de situationer som elever ställs inför, och hur såväl elevens egna förmågor i samspel med tillgången till stöd, anpassningar och stärkt delaktighet kan bidra till elevens benägenhet till att antingen delta eller vara frånvarande från skolan.

Metod

I detta kapitel kommer vi att redogöra för hur vi har arbetat för att genomföra uppsatsen, vilket inkluderar hur vi har genomfört och fördelat arbetet, samt hur vi valt att samla in vårt material för uppsatsen och redogörelse för varför vi beslutat att samla in materialet på vårt valda sätt. Vi redogör även för våra etiska överväganden och alternativa arbetsätt för uppsatsen och studien.

Arbetsfördelning

Arbetet med uppsatsen har genomförts gemensamt, med ett delat ansvar för samtliga moment. Vi har haft kontinuerliga dialoger kring skrivande, litteratursökning, datainsamling samt rekrytering av respondenter till de genomförda intervjuerna. Sara har ansvarat för att leta upp kontaktuppgifter via kommunernas hemsidor samt att skicka mejl till de personer som bedömts kunna ha relevanta arbetsuppgifter sett till uppsatsens ämne. Vidare har Sara skickat ut informationsbrev samt samtyckesblanketter och ansvarat för insamling och hantering av dessa. Jonna har ansvarat för att etablera mejlkontakt med de personer vi kommit i kontakt med via sociala medier, samt har utformat det missivbrev som skickats ut inför rekrytering av respondenter.

I arbetet med uppsatsens olika kapitel har vi fördelat skrivandet mellan oss för att försöka ha en så jämn fördelning som möjligt. Uppdelningen har skett genom att en författare har haft huvudansvar för ett avsnitt medan den andra har granskat, korrekturläst och vid behov reviderat texten.

Vid de flesta intervjutillfällena har båda författarna deltagit. Under de tre första utförda intervjuerna ledde Jonna intervjun genom att ställa frågor, medan Sara ansvarade för att föra anteckningar. Anteckningarna har fungerat som ett komplement till ljudinspelningen i syfte att säkerställa att viktig information inte går förlorad i samband med transkriberingen. Transkriberingen har fungerat bra så de egna anteckningarna har inte kommit till särskilt stor användning i uppsatsen. Den fjärde intervjun utförde Sara enskilt och under den intervjun skrevs väldigt få anteckningar.

Informationsinhämtning

Genom mediabevakning har aktuell information inhämtats som belyser problematisk skolfrånvaro i Norrbotten. Tidigare forskning och doktorsavhandlingar har använts för att etablera en vetenskaplig grund samt för att skapa en fördjupad förståelse för ämnets utveckling under de senaste åren.

Vidare har information från regeringen om riktade statsbidrag för skolsociala team inkluderats, i syfte att uppmärksamma aktuella insatser som stödjer elever med problematisk skolfrånvaro. Slutligen har material från Skolverket varit av särskild betydelse för att förankra arbetet i utbildningsrelaterade styrdokument och rekommendationer. Sammantaget bidrar dessa källor till att stärka arbetets trovärdighet och ge en nyanserad helhetsbild av det undersökta området.

Kvalitativ metod

I arbetet med denna uppsats har vi valt att använda oss av kvalitativa metoder. Valet av metod beror på att en kvalitativ forskningsansats riktar in sig på upplevelser, betydelser och åsikter med fokus på att försöka förstå varför och hur något sker (Sauer & Dahlgren, 2009). Eftersom vi i denna studie vill undersöka de professionellas upplevelser av arbetet med elever med problematisk skolfrånvaro och skapa en förståelse för vilka arbetssätt och faktorer som ses

som framgångsrika respektive utmanande, anser vi att kvalitativ metod lämpar sig väl för studien.

Sauer & Dahlgren (2009) beskriver att vanliga metoder i kvalitativa undersökningar är observationer, intervjuer och textanalyser, och vi har valt att inhämta information från våra respondenter genom att utföra intervjuer. Resultatet presenteras i form av ord, citat och tolkningar utifrån vårt teoretiska ramverk och tematisk analys.

Intervjuerna har genomförts med yrkesverksamma inom skola och elevhälsa som i sitt arbete möter de barn och unga som har en problematisk skolfrånvaro. Dessa har utförts på ett semistrukturerat sätt, och en intervjuguide med förutbestämde teman har använts som utgångspunkt under samtliga intervjuer. Att genomföra semistrukturerade intervjuer möjliggör mer flexibilitet då följdfrågor kan ställas utifrån respondenternas svar, vilket ger utrymme för fördjupning av deras erfarenheter (Kvale & Brinkmann, 2014).

Genom intervjuerna eftersträvas en ökad förståelse för hur arbetet med att förebygga och hantera problematisk skolfrånvaro organiseras och bedrivs i kommunerna, vilka utmaningar som framträder i det dagliga arbetet samt vilka faktorer som de yrkesverksamma upplever kan bidra till att vända problematisk frånvaro till ökad skolnärvaro.

Tematisk analys

Intervjuerna har spelats in och transkriberats via Teams och sedan bearbetats genom tematisk analys (Hällgren, 2019). För att vara säkra på att inte gå miste om någon relevant information vid eventuella fel i transkriberingen har även egna anteckningar förts under intervjutillfällena som också har varit en del i analysen. Analysen har inledningsvis genomförts genom att transkriptionerna från intervjuerna avkodats induktivt, vilket innebär att vi analyserat intervjuerna för att hitta mönster eller teman i det som uttalas (Fejes & Thornberg, 2015a). Uttryck, upplevelser och beskrivningar grupperades efter intervjuguidens områden utmaningar, framgångsfaktorer, samverkan och utveckling. Därefter grupperades och kategoriserades informationen sedan vidare till fyra övergripande teman:

Det första temat, **relationsskapande**, lyfter betydelsen av goda relationer som en stark faktor i arbetet med att främja skolnärvaro. Respondenterna lyfter återkommande vikten av förtroendefulla relationer mellan elev och skolpersonal, men också att eleven känner tillhörighet med jämnåriga som avgörande.

Det andra temat, **alternativ undervisning**, belyser svårigheter kopplade till bristande resurser, särskilt beträffande möjligheten att erbjuda alternativa undervisningsformer och anpassningar för elever med en problematisk skolfrånvaro.

Det tredje temat, **samverkansaktörer**, synliggör att det råder delade meningar kring hur samverkan mellan olika professioner fungerar i praktiken. Vissa respondenter beskriver

samverkan som välfungerande, medan andra lyfter brister i kommunikation och samsyn mellan olika aktörer.

Det fjärde temat, **familjens roll**, synliggör respondenternas uppfattningar om familjens påverkan på elevernas frånvaroproblematik. Respondenternas berättelser visar på en skild uppfattning om vårdnadshavares roll i elevernas skolfrånvaro, där uppfattningar om brister i föräldraförmågan framhävs likväl som vårdnadshavares kamp för att tillgodose sina barns rätt till utbildning.

Genom denna tematiska analys har studien kunnat synliggöra både gemensamma mönster och variationer i respondenternas erfarenheter. Detta bidrar till en fördjupad förståelse av arbetet med problematisk skolfrånvaro och de nyanser som förekommer.

Urval & deltagande

Målpopulationen för våra intervjuer är yrkesverksamma från kommunala verksamheter i Norrbotten, som utifrån i sina yrkesroller möter barn och unga med problematisk skolfrånvaro. För att komma i kontakt med professionella som arbetar med problematisk skolfrånvaro behövde vi rikta in oss på verksamheter där personer inom passande personalgrupper arbetar (Andersson & Ahnlund, 2009).

De verksamheter som vi bedömde vara lämpliga för vår studie var elevhälsovård, skolsociala team och socialtjänst. Vidare har vi resonerat kring att även lärare och mentorer, samt andra vuxna i skolorna, kan utgöra en viktig del i arbetet för att främja skolnärvaro och förhindra och motverka skolfrånvaro, men att dessa professioner ofta tar stöd av andra aktörer när frånvaron bedöms ha blivit problematisk. Eftersom andra resurser, så som elevhälsoteam och skolsociala team, eller socialtjänst, ofta kopplas in från skolans håll när skolfrånvaron bedömts som problematisk, så valde vi därför att rikta vår studie till de professionerna som kommer in i det skeendet för att stötta upp arbetet.

Rekryteringen av intervjupersoner genomfördes genom att initialt besöka hemsidorna för samtliga kommuner i Norrbotten. Via dessa har vi sökt fram kontaktuppgifter till yrkesverksamma som vi bedömde relevanta utifrån studiens frågeställningar. De professioner som kontaktades inkluderade bland annat skolpsykologer, skolkuratorer, socialarbetare inom socialtjänsten, yrkesverksamma inom skolsociala team och elevhälsa, samt rektorer och enhetschefer. För att bredda rekryteringsunderlaget gjordes även ett försök att nå potentiella deltagare via en Facebookgrupp riktad till socionomer. Den initiala kontakten togs huvudsakligen via e-post, och i vissa fall via SMS när e-postadresser inte var tillgängliga. I första kontakten bifogade vi vårt missivbrev, enligt bilaga 1. Vid kontakt via SMS användes detta enbart som ett första steg för att etablera kontakt, varefter vidare korrespondens övergick till att ske per e-post. Detta möjliggjorde utskick av informationsbrev enligt bilaga 4, samtyckesblanketter enligt bilaga 3 samt möteslänkar till intervjuer som genomfördes via Teams.

Viss svårighet med att rekrytera intervjupersoner till arbetet förekom. En stor andel av de mejl som skickades ut till kommuner förblev obesvarade. I vissa fall erhöles svar om att förfrågan skulle vidarebefordras inom verksamheten, men där vidare återkoppling sedan uteblev.

Genom den förfrågan som postades på Facebook blev vi kontaktade av ett par personer som initialt övervägde att delta, men som sedan hänvisade vidare till andra kollegor. I de kommuner där kontaktuppgifter till relevanta yrkesverksamma inte kunde identifieras har vi försökt att etablera kontakt genom kommunövergripande e-postadresser. Återkoppling genom dessa kontaktvägar uteblev. Rekryteringsprocessen resulterade slutligen i fem respondenter, fördelade över fyra kommuner. Samtliga av dessa tackade ja till att delta i studien.

Valet att avgränsa studien till Norrbotten grundar sig i flera överväganden. Dels finns en egen anknytning till regionen, vilket har bidragit till såväl intresse som förförståelse för problematikens lokala kontext. Problematisk skolfrånvaro har även uppmärksammats i länets lokalmedier, vilket ytterligare väckt intresse för ämnet.

Under den verksamhetsförlagda utbildning (VFU) som författarna nyligen har genomfört i två av länets kommuner har vi dessutom fått inblick i det praktiska arbetet med att förebygga och hantera skolfrånvaro, där vi kunnat identifiera såväl likheter som variationer mellan olika verksamheter.

Utöver det personliga intresset finns även forskningsmässiga och geografiska motiv för studien. Forskning inom området utgår ofta från större städer, vilket innebär att kunskapen om hur problematisk skolfrånvaro tar sig uttryck i mer glesbefolkade regioner är begränsad. Studien kan därför bidra med ny kunskap om hur geografiska och strukturella förutsättningar påverkar arbetet med skolnärvaro.

Norrbotten kännetecknas därtill av stora geografiska avstånd och en bristfällig tillgång till kollektivtrafik såväl lokalt som gränsöverskridande mellan kommunerna. Dessa faktorer kan påverka elevers möjligheter att ta sig till och från skolan. Vidare kan de geografiska avstånden i länet även påverka tillgången till specialistvård, såsom barn- och ungdomspsykiatri. Utmaningar för Regionen med att möta behovet av kontakt med Barn- och ungdomspsykiatri har, likväl som rapporterna om problematisk skolfrånvaro, frekvent förekommit som nyhetsinslag i lokala medier. Mot bakgrund av att psykisk ohälsa är en möjlig bakomliggande orsak till problematisk skolfrånvaro, kan begränsad tillgång till vård och stödinsatser tänkas påverka elevers förutsättningar att upprätthålla skolnärvaro.

Datainsamling

Datainsamlingen av de professionellas syn på arbetet med problematisk skolfrånvaro har skett genom semistrukturerade intervjuer. Datainsamlingens teman utgick från att fånga professionellas erfarenheter av arbetet med problematisk skolfrånvaro, och deras upplevelser av vad som i praktiken upplevs som betydelsefullt för att främja skolnärvaro.

Tidigare forskning har i stor utsträckning fokuserat på bakomliggande orsaker till problematisk skolfrånvaro hos eleverna, vilket utgör en viktig grund för förståelse av

fenomenet (Forsell, 2020, Gren-Landell, et al., 2015; Hagborg, et al., 2018; Strömbeck et al., 2021). Samtidigt saknas i viss mån kunskap om hur arbetet praktiskt bedrivs i olika organisatoriska sammanhang. I flera av Norrbottens kommuner saknas exempelvis etablerade skolsociala team, samtidigt som arbete med att förebygga och hantera skolfrånvaro ändå bedrivs i samtliga. Mot denna bakgrund vill vi belysa hur yrkesverksamma i kommuner med skilda organisatoriska förutsättningar beskriver sitt arbete med fokus på upplevda framgångsfaktorer och utvecklingsbehov.

Genom att utgå från teman som berör framgångsfaktorer, goda exempel där frånvaro har övergått till ökad närvaro samt identifierade utvecklingsområden, skapas förutsättningar att synliggöra professionellas erfarenheter av förekommande insatser och arbetsmetoder. Detta möjliggör en mer nyanserad förståelse av problematiken, där fokus inte enbart riktas mot orsaker och svårigheter, utan även mot lösningar, handlingsutrymme och utvecklingsmöjligheter i det praktiska arbetet.

Frågeställningarna i intervjuerna tog avstamp i följande teman:

- Förebyggande och åtgärdande insatser
- Samverkan mellan skola, socialtjänst och andra aktörer
- Handlingsutrymme och organisatoriska förutsättningar
- Upplevda framgångsfaktorer

Intervjuguiden (bilaga 2) utformades därefter med ambitionen att vara relevant för flera olika yrkesgrupper, då arbetet med problematisk skolfrånvaro involverar en bredd av professioner. Guiden inleddes med bakgrundsfrågor avseende respondentens yrkesroll samt erfarenhet av arbete med problematisk frånvaro. Därefter följde tematiskt strukturerade frågor som berörde områden såsom nuvarande arbetssätt, upplevda utmaningar, framgångsfaktorer, samverkan samt identifierade utvecklingsområden i arbetet. Intervjuguiden användes i oförändrad form vid samtliga intervjuer och reviderades således inte under studiens gång. Frågorna utformades för att fånga temats centrala delar hos samtliga respondenter, samtidigt som utrymme gavs för följdfrågor vid behov. Detta möjliggjorde en viss flexibilitet i intervjusituationen, där respondenternas svar kunde fördjupas och nyanseras.

Fem respondenter från fyra kommuner rekryterades till intervjuerna. Samtliga respondenter arbetar med att förebygga och hantera problematisk skolfrånvaro samt främja skolnärvaro i grundskolan. Fyra av respondenterna är verksamma i team med särskilt fokus på skolsociala och närvarorelaterade insatser, medan en respondent arbetar inom elevhälsan. I det publicerade arbetet har vi valt att inte ange exakta yrkestitlar. Detta motiveras av att Norrbotten, till följd av demografiska förutsättningar, i många fall har ett begränsat antal yrkesverksamma inom vissa funktioner. Det finns därmed en risk att enskilda deltagare skulle kunna identifieras utifrån sin yrkesroll. Genom att anonymisera yrkestitlarna strävar vi efter att värna respondenternas integritet samt skapa förutsättningar för att de fritt ska kunna beskriva både möjligheter och utmaningar i arbetet utan risk för igenkänning.

Inför intervjuerna avsattes och bokades tid för möte på 60 minuter per intervju. Detta för att försöka minimera risken att respondenterna skulle anse att det skulle vara för tidskrävande för

dem för att kunna delta och att vi bedömde att det sannolikt skulle vara möjligt att genomföra intervjun och få svar på de frågor vi hade under denna tid. Intervjuerna som genomfördes varierade i praktiken mellan 32 och 65 minuter.

Variationerna i intervjutid kan härledas utifrån skillnader i hur respondenterna besvarade frågorna. Vissa respondenter höll sig i högre grad till att direkt besvara respektive fråga, medan andra gav mer utvecklade och berättande svar som även berörde frågor som var avsedda att behandlas senare i intervjuguiden. Detta innebar att vissa planerade följdfrågor redan hade besvarats innan de ställdes. Därtill genomfördes en intervju med två respondenter samtidigt, vilket naturligt påverkade intervjuns längd i jämförelse med övriga intervjuer som genomfördes med en respondent.

Samtliga respondenter kunde utan svårigheter besvara de frågor som ställdes. I inledningen av varje intervju informerades deltagarna om vikten av att inte lämna uppgifter som kan härledas till enskilda elever. Alla intervjuer har genomförts på en övergripande nivå, och ingen information har framkommit som kan bedömas som integritetskänslig eller röjande av enskilda elevers identitet.

Samtliga intervjuer genomfördes digitalt via Microsoft Teams, och inga tekniska problem uppstod i samband med användningen av digital mötesplattform. Under intervjuerna spelades en transkribering in via Teams med respondenternas samtycke, som sedan lagrats på ett säkert sätt genom en privat Teams-yta. Transkriberingarna sparas inte längre än nödvändigt och som längst till dess att arbetet är bedömt som godkänt och publicerats i DiVA (Digitala Vetenskapliga Arkivet).

Metoddiskussion / Alternativa tillvägagångssätt

Vi har reflekterat över möjligheten att genomföra studien med en kvantitativ forskningsansats (Sauer & Dahlgren, 2009), exempelvis genom enkätutskick till relevanta yrkesverksamma. Ett sådant tillvägagångssätt hade kunnat generera ett större urval (n). Ett större urval skulle kunnat generera en större säkerhet i det analyserade materialet (Lantz, 2014) samt en bredare geografisk täckning av regionens kommuner, särskilt i de fall där vi inte lyckades rekrytera intervjupersoner. Samtidigt hade det kanske kunnat medföra att vi gått miste om annan relevant information beroende på hur välformulerade och täckande frågorna i enkäten hade varit. Enkätsvaren skulle kanske inte bli lika omfattande som de svar vi fått genom våra intervjuer och vi skulle inte heller ha möjlighet att be om förtydliganden eller komplettera med fördjupande frågor om studien hade gått ut via enkäter i stället.

Under rekryteringsprocessen kontaktade vi de professioner vi bedömde lämpliga för studien, bland annat yrkesverksamma i elevhälsoteam, skolsociala team, och socialarbetare. Förutom att ta direktkontakt med de yrkesverksamma så utgick även flera mejl till olika chefer för att möjliggöra rekrytering via förmedlad kontakt. Ingen av våra intervjuer bokades in med förmedlingskontakt, och därför bedömer vi att det hade blivit svårt att genomföra vår studie om vi endast hade riktat in oss på att rekrytera via mellanhand.

Förutom att samla information om de professionellas upplevelser kring utmaningar och framgångsfaktorer i arbetet med problematisk skolfrånvaro, så anser vi att elevernas egna upplevelser i ämnet hade kunnat vara ett bra komplement i studien. Detta för att kunna se om det finns något samband med de professionellas och elevernas egna erfarenheter i frågorna. Några intervjuer med elever har dock inte utförts då detta hade krävt en ansökan till Etikprövningsnämnden vilket vi dels inte har möjlighet till att genomföra i egenskap av universitetsstudenter, och dels inte hade hunnit få beslut om under den tiden som vi har haft för arbetet med denna uppsats.

Etiska överväganden

Vetenskapsrådet (2024) uppger att ett samtycke för en forskningsstudie som involverar människor ska vara informerat, frivilligt, specifikt, uttryckligt och otvetydigt, möjligt att återta och dokumenterat. Respondenterna får såväl skriftlig som muntlig information om studiens syfte, deras frivillighet i deltagandet och information om deras rätt att när som helst avbryta sitt deltagande. I den information vi gett, både muntligt och skriftligt, har vi förtydligat vilken information om våra respondenter som vi lagrar och varför samt redogjort för hur vi hanterar denna.

Samtyckesblanketter, se bilaga 3, skickades ut före intervjun och i början av intervjutillfällena efterfrågades samtycke för att spela in intervjun för transkribering. Samtycke för transkribering lämnas dels genom att respondenterna muntligt gett tillåtelse för att spela in och transkribera intervjun, dels genom att de efter att transkribering och inspelning via Teams krävs att respondenterna startar sin kamera och mikrofon, eller endast mikrofon för att godkänna detta. När en person skickar en förfrågan via Teams för att spela in eller transkribera ett möte så stängs alla andra deltagares kameror och mikrofoner automatiskt av och de måste manuellt starta dessa om de samtycker till inspelning eller transkribering. Vid transkribering avidentifieras materialet och lagras tillsammans med de skriftliga samtyckena på ett säkert sätt på en privat Teams-yta.

Respondenterna är anonyma i den publicerade uppsatsen. Uppgifter om namn, yrkestitel, mejladress och ort samlas in, men avidentifieras i det färdiga arbetet för att undvika möjligt röjande av respondentens identitet. Det insamlade materialet har enbart använts för denna studies syfte, vilket är i linje med det som tidigare benämnts som nyttjandekravet. I enlighet med Vetenskapsrådet (2024) har materialet hanterats med hänsyn till att information och data inte ska användas eller spridas på ett sätt som kan orsaka skada. Även om uppsatsen publiceras i DiVA-portalen och därmed blir offentligt tillgänglig, har samtliga citat anonymiserats för att säkerställa att respondenternas identitet inte kan röjas.

I och med att intervjuernas art berör professionellas arbete med verkliga elever så medför detta risker för att information om tredje part kan komma att nämnas. Det är extra viktigt att beakta denna risk i och med att tredje part i detta fall kan komma att gälla minderåriga elever som därtill inte har samtyckt till deltagande. Inför intervjuerna fick deltagarna skriftlig information om att inte delge uppgifter som berör enskilda elever, och muntlig information

om detsamma utgick i samband med intervjun. Inga uppgifter som kan identifiera enskilda barn, familjer eller specifika ärenden efterfrågas eller dokumenteras.

Trovärdighet, giltighet och överförbarhet

Thornberg och Fejes (2015b) skriver att begreppen trovärdighet och tillförlitlighet handlar om systematik och noggrannhet under en forskningsstudie och vilken trovärdighet och tillförlitlighet resultaten i en studie har utifrån tillvägagångssätt vad gäller datainsamling och analys. Vi har kunnat identifiera både styrkor och svagheter i uppsatsen och arbetet som kan påverka studiens trovärdighet, giltighet och överförbarhet.

Vid inhämtning av tidigare kunskap och forskning inom ämnet har vi dels haft en medial bevakning som kan ge en viss uppfattning om hur kommuner hanterar problematisk skolfrånvaro och huruvida det är ett växande problem. För stärka arbetets trovärdighet (Thornberg & Fejes, 2015b) och ge en nyanserad helhetsbild av det undersökta området har vi dels använt oss av referee-granskade artiklar som har relevans för vår studie. Artiklarna har använts för att samla in kunskap om vilka riskfaktorer som kan finnas bakom att en elev utvecklar en problematisk skolfrånvaro, vilka metoder eller arbetssätt som används i arbetet för att främja skolnärvaro, och för att hantera och motverka problematisk skolfrånvaro. Vidare har vi genom att läsa dessa artiklar också inhämtat information om professionellas såväl som elevers och deras vårdnadshavares upplevelser som de berättat om i tidigare intervjuer. Vi har även som tidigare beskrivet inhämtat information från svenska myndigheter och gått igenom utbildningsrelaterade styrdokument.

Av de 14 kommuner som finns i Norrbotten har endast fyra varit representerade i studien, vilket innebär att fullständig täckning av regionen inte har uppnåtts. Genom de respondenter som rekryterats har dock en god spridning erhållits mellan större, medelstora och mindre kommuner. Vidare bedömer vi den geografiska spridningen som relativt god då vi lyckats täcka in inlandet såväl som kusten, vilket vi anser stärker studiens bredd, överförbarhet och giltighet (Thornberg & Fejes, 2015b).

Bland de yrkesverksamma som har intervjuats återfinns inte enbart representanter från så kallade skolsociala team. Möjligheten att ansöka om riktade statsbidrag för denna verksamhetsform är relativt ny då det endast handlar om ett par år som statsbidraget funnits (Skolverket, 2024). Detta innebär att vissa kommuner nyligen har beviljats medel och påbörjat uppbyggnaden av sådana team, medan andra fortfarande befinner sig i ansökningsprocessen och inväntar beslut. Mot denna bakgrund har det inte varit möjligt att dra generella slutsatser om hur arbetet inom skolsociala team bedrivs i länet. Arbetet med problematisk skolfrånvaro sker i dagsläget även inom andra typer av verksamheter så som elevhälsovården, socialtjänst och vården. Samtliga respondenter i vår studie är verksamma inom området och har bidragit med sina erfarenheter av utmaningar, framgångsfaktorer och utvecklingsområden i det professionella arbetet.

Sammantaget bedöms detta ha möjliggjort en relativt god överblick över hur arbetet bedrivs i kommunerna, samt hur insatser inom både skolsociala team och andra verksamheter kan

komplettera varandra i arbetet för att försöka vända en problematisk skolfrånvaro till en ökad skolnärvaro. Vi bedömer därför att studien har en relativt god trovärdighet, överförbarhet och giltighet utifrån att vi kunnat identifiera och belysa både styrkor och brister i den (Thornberg & Fejes, 2015b).

Resultat och analys

Detta kapitel redogör för det resultat som framkommit i genomförda intervjuer och presenteras i olika teman. Resultatet analyseras tematiskt utifrån vår teoretiska referensram bestående av socioekologisk systemteori och KASAM samt tidigare forskning.

Relationsskapande

Vikten av trygga relationer och meningsfulla sammanhang framträder som en central faktor i arbetet med att möjliggöra ett skolnärmande för elever med problematisk frånvaro.

Respondenterna beskriver hur relationsskapande ofta utgör en viktig grund för allt vidare arbete, där fokus initialt inte alltid ligger på krav eller prestation utan på att skapa förtroende och förstå elevens perspektiv. Vidare lyfts betydelsen av att eleven har tillgång till trygga vuxna eller andra trygga sammanhang i skolan.

”Vi sätter inte krav på eleven, utan vi vill bara veta, vad tycker du funkar och inte funkar och vi försöker att bygga relation. Vi gör ju saker tillsammans med eleven. Massor med spel, pyssel, vi far ut och kan vandra i skog och mark, spela bowling, köra lite discgolf och sånt där för att få en relation för att kunna komma åt elevens bild av läget”

Respondenterna lyfter här vikten av att bygga relationer utan prestationskrav i sammanhang som stärker elevens upplevelse av hanterbarhet. Elever med problematisk skolfrånvaro befinner sig ofta i en situation där både de akademiska kraven och den sociala kontexten kan upplevas som övermäktiga. En omfattande skolfrånvaro kan innebära att eleven halkat efter i undervisningen samtidigt som kopplingen till jämnåriga försvagats, vilket kan leda till en upplevelse av hela skolmiljön som både svårbegriplig och ohanterlig.

Genom att initialt möta eleven i kravlösa och relationsbyggande sammanhang, exempelvis genom aktiviteter utanför den ordinarie undervisningsmiljön, skapas förutsättningar för att återuppbygga en känsla av trygghet och tillit. Detta kan i sin tur bidra till att successivt stärka elevens upplevelse av både begriplighet och hanterbarhet. Relationen till en trygg vuxen fungerar här som en avgörande resurs, vilket enligt KASAM kan kompensera för bristande interna resurser hos individen.

Ur ett socioekologiskt perspektiv kan detta även förstås som en insats på mikrosystemnivå, där relationerna mellan elev och vuxna i skolan kan vara avgörande för elevens benägenhet till närvaro. När eleven tidigare har hamnat utanför detta system, exempelvis genom bristande tillhörighet eller negativa erfarenheter, kan relationsskapande arbete fungera som en väg tillbaka in i ett fungerande sammanhang.

Samtidigt framkommer att motivation till skolnärmande kan växa fram ur olika typer av sammanhang, inte enbart genom professionella insatser utan även genom sociala relationer till jämnåriga. I enlighet med KASAM kan man förstå att en stark längtan och upplevda band till andra jämnåriga som befinner sig i skolmiljön bidrar till att stärka elevens upplevelse av sammanhang i skolvardagen.

”Ibland får man lust att klappa sig för bröstet och tänka att det hör har vi gjort bra. Sedan beror det i stället på att eleven varit jättekär i någon pojke eller flicka som då gick på skolan så att man började längta till det sammanhanget”

Digital närvaro

Även alternativa former av delaktighet, såsom digital närvaro, beskrivs som framgångsrika steg i att återetablera en känsla av sammanhang och tillhörighet (Göransson, 2011). En av informanterna beskriver en digital lösning som tillämpas i den aktuella kommunen, vilken i vissa fall har möjliggjort att elever trots fysisk frånvaro ändå kunnat delta i undervisningen hemifrån. Genom denna möjlighet har elever kunnat följa genomgångar och vara närvarande i klassrummet digitalt, vilket enligt informanten i vissa fall lett till att eleven successivt återfått en känsla av tillhörighet. Det beskrivs hur elever i dessa situationer kan börja identifiera sig med sin klass igen och uppleva att de, trots fysisk frånvaro, fortfarande är en del av undervisningssammanhanget.

Användningen av digital närvaro kan i enlighet med KASAM förstås som en insats som stärker elevens upplevelse av sammanhang. Genom att möjliggöra fortsatt deltagande i undervisningen, trots fysisk frånvaro, ges eleven förutsättningar att behålla en koppling till sin klass, uppleva tillhörighet och utveckla sina sociala förmågor på en hanterbar nivå (Weibel et al., 2023). Samtidigt kan den digitala närvaron bidra till ökad hanterbarhet, då den möjliggör deltagande i en situation som annars kan upplevas som övermäktig. Utan denna möjlighet finns en risk att elevens sammanhang i skolan bryts, vilket i sin tur kan försvåra ett framtida skolnärmande.

Sammantaget tyder resultaten på att känslan av trygghet, delaktighet och meningsfullhet är avgörande för att eleven ska våga ta steg tillbaka mot skolan, där progressionen kan ske gradvis och i nära samspel med elevens egen motivation. Detta kan förstås utifrån KASAM, där relationer och tillhörighet bidrar till att stärka människors upplevelse av begriplighet, meningsfullhet och hanterbarhet även i situationer individen uppfattar som svåra (Göransson, 2011). Genom att eleven ges inflytande och möts i sin egen takt kan även begripligheten i skolkontexten öka. Ur ett socioekologiskt perspektiv synliggörs även en konflikt mellan skolans organisatoriska krav och elevens individuella behov (Appelgren Hansen & Söderholm, 2023), vilket kan bidra till att skolfrånvaron upprätthålls.

Alternativ undervisning

En återkommande utmaning som framträder i materialet är den begränsade tillgången till alternativa skolformer för elever som inte klarar av den ordinarie undervisningen. Trots att skollagen (1 kap. 4 § 2 st.) betonar skolans ansvar att erbjuda en likvärdig utbildning utifrån

elevers skilda förutsättningar, framträder i resultaten en bild av att sådana anpassade utbildningsformer i praktiken är otillräckliga eller saknas i flera kommuner

Resursskolor

Respondenterna beskriver att de kommuner som i dagsläget har tillgång till resursskolor också har betydande utmaningar med dessa. Efterfrågan på en plats i skolan är betydligt högre än tillgängliga resurser för att möta detta behov. Ofta finns ett fåtal platser per kommun, och kötiden till dessa, även för de som blir antagna, beskrivs kunna vara mycket lång (Kalix kommun, 2025; Luleå kommun, 2026; Piteå kommun, 2024).

“Och de (resursskolorna) är ju för de absolut svåraste skulle jag vilja säga. Det är ju bara tio platser de har på den, och de är inte fullbelagda ännu, men snart är de det”.

Det framkommer att en del kommuner inte alls har någon resursskola, vilket möter kritik från de som arbetar med de elevgrupper vars behov skulle kunna tillgodoses genom sådana resurser.

”Nej det har vi inte. Men vi har pratat mycket om att det skulle behövas. Då är ju skolan inte för alla. Och det är väl min största kritik till skolan att det som en slogan, klyscha, med att skolan ska vara för alla, skolan ska passa alla, men i verkligheten så är det inte så fram tills man kanske har en resursskola som inkluderar alla.”

Detta kan förstås som en indikation på att behovet av mindre undervisningsgrupper och ökat individuellt stöd är omfattande, och i många fall nödvändigt för att elever ska kunna tillgodogöra sig undervisningen. Den höga efterfrågan på resursskolor tyder på att den ordinarie skolmiljön inte i tillräcklig utsträckning klarar att möta en betydande grupp elevers behov, vare sig dessa behov är tillfälliga eller mer långvariga. Genom KASAM (Göransson, 2011) kan detta tolkas som att den ordinarie undervisningsmiljön brister i både hanterbarhet och begriplighet. Stora elevgrupper och begränsade lärarresurser kan innebära att elever inte får det stöd och den tid som krävs för att förstå och genomföra sina skoluppgifter, vilket riskerar att göra skolsituationen övermäktig.

Ur ett socioekologiskt perspektiv kan man även tolka detta som brister på exosystemnivå, där organisatoriska ramar och resurser inte står i proportion till de behov som finns i elevens mikrosystem. När dessa strukturella förutsättningar brister riskerar konsekvenserna att direkt påverka elevens möjlighet till närvaro och delaktighet i skolan.

Vidare uppstår ytterligare en situation för de elever som inte kvalificerar sig för en plats i resursskola, men som samtidigt inte klarar av den ordinarie undervisningsmiljön. Dessa elever riskerar att hamna i ett mellanläge där behövliga stödinsatser saknas. Ur ett KASAM-perspektiv kan detta bidra till en minskad upplevelse av meningsfullhet, då eleven kan uppleva att ansträngningar att återvända till skolan saknar betydelse om förutsättningarna för att lyckas inte finns.

Anpassningar i undervisningen

Även andra anpassningar i undervisningen lyfts som en utmaning i dagsläget för att kunna motverka problematisk skolfrånvaro. En del elever kan ha ett behov av att korta av sina skoldagar eller få ett anpassat schema. Den absoluta skolplikten lyfts som ett försvårande moment för de elever som till följd av ohälsa inte klarar av en total närvaro. Under intervjuerna framkommer det att det händer att personal i skolan ibland har svårt att se fördelarna med en minskad frånvaro, utan har ett större fokus på att frånvaron ska upphöra helt.

“Men skolan kanske inte alltid är så beredd på att sträcka ut en arm och gå eleven till mötes som säger ‘jag orkar inte vara i skolan varje dag’. Jo men det är skolplikt, du ska vara här varje dag. [...] Men för eleven i dess mående och situation så fungerar inte de två sakerna ihop. Då måste skolan backa lite och säga ‘Vad bra att du kommer två dagar i veckan än inte alls’.”

Detta kan förstås i relation till KASAM, där brist på anpassade alternativ kan minska elevens upplevelse av både hanterbarhet och meningsfullhet i skolsituationen (Göransson, 2011). När skolan inte erbjuder former som är möjliga för eleven att delta i, riskerar motivationen att ytterligare försämrans.

En respondent berättar om stödinsatser och anpassningar som inte alltid upplevs som hjälpsamma av eleven, utan snarare bidrar till en ökad känsla av utanförskap. Detta beskrivs genom exempel där eleven tilldelas hjälpmedel, i detta fall skärmar, utan att själv uppleva ett behov av dessa. I dessa fall riskerar anpassningen att i stället förstärka elevens känsla av att vara avvikande eller utpekad i gruppen. Tidigare forskning av Gronholm et al. (2018) visar att riktade skolbaserade insatser kan medföra upplevelser av stigma och särskiljning, vilket i sin tur kan minska elevernas benägenhet att ta del av stödet.

”Och någon har sagt att ‘jag klarar inte av att bli inskrämd när läraren bara ställer en skärm för att det är stökigt, och det är alltid jag som får skärmen’. Ja, men då ska vi fixa bort den där skärmen, jag bränner upp den kan man säga om det behövs”.

Utifrån ett KASAM-perspektiv kan detta förstås som att elevens känsla av sammanhang försvagas. Särskilt kan man belysa upplevelsen av meningsfullhet då anpassningen inte upplevs hjälpsam för eleven, men även begriplighet, då eleven inte nödvändigtvis förstår syftet med anpassningen. Även hanterbarheten kan avgöras, eftersom eleven fräntas möjligheten att själv påverka sin situation. Sammantaget kan detta leda till en minskad känsla av tillhörighet i klassrummet, vilket i sin tur riskerar att motverka syftet med anpassningen och i stället bidra till fortsatt skolfrånvaro. Detta belyser vikten av att anpassningar inte enbart bör utgå från ett organisatoriskt eller pedagogiskt behov, utan också förankras i elevens egna upplevelser och önskemål. När eleven ges möjlighet till delaktighet i utformningen av stödinsatser ökar sannolikheten för att dessa bidrar till en stärkt känsla av sammanhang, snarare än att förstärka upplevelser av utanförskap.

Samverkansaktörer

Regionen

Den primära samverkansform som förekommer i Norrbotten är Norrbus (Region Norrbotten, 2025), som utförs i ett SIP-koncept. Sett till den socioekologiska systemteorin kan detta ses som ett arbetssätt som syftar till att stärka mesosystemet runt individen. Till dessa möten kallas de aktörer som är relevanta för varje enskild elev, och det kan utöver eleven och dess vårdnadshavare röra sig om representanter från skola, socialtjänst och regionen.

Respondenterna delger att samverkan på det stora hela fungerar bra, men att det förekommer att brister i samverkan uppstår. Ett exempel som lyfts är att Barn- och ungdomspsykiatri (BUP) ibland är svåra att komma i kontakt med. Detta kan förstås som brister i mesosystemet, där samverkan mellan olika aktörer kring barnet inte fungerar.

”Jag hör också att det har varit väldigt svårt att få med regionen i de här ärendena, där vart man ändå vet att det har funnits en vårdkontakt”.

Svårigheter med att komma i kontakt med regionen är inte någonting som enbart rör kallelser till Norrbusmöten (Region Norrbotten, 2025), utan även är vanligt förekommande för barnens familjer när de söker kontakt med BUP. Under 2025 har Region Norrbotten satsat på att förenkla kontakten med BUP genom att alla ärenden initialt går till en gemensam telefonlinje som kallas ”En väg in”. Syftet är att kunna göra snabba bedömningar på ärendens art för att sedan slussa klienter vidare till rätt instans. En respondent lyfter att problemet med svårigheter att komma i kontakt trots detta kvarstår.

”Nu ska man ringa ett samtal till ’En väg in’, och där har det ju varit nästan omöjligt att ens få en telefontid under lång tid. [...]. Men det gäller som förälder att stiga upp och ringa så att man kommer fram exakt 07:30, annars får man ingen tid den dagen. Det låter ju fint det där med en väg in, men det blir lite begränsande för att det finns ingen annan väg in helt plötsligt”.

Socialtjänsten

En annan aktör i arbetet med elever med problematisk skolfrånvaro är socialtjänsten, vars roll i samverkan beskrivs på olika sätt av respondenterna. Det framträder delade uppfattningar, där vissa menar att samverkan har förbättrats över tid, medan andra upplever fortsatt brister, exempelvis i relation till skolsociala team där arbetssätt inte alltid överensstämmer med socialtjänstens strukturer och rutiner.

”Jag vet inte om det är på grund av nya socialtjänstlagen, men jag tycker att samarbetet med socialtjänsten har blivit ännu bättre. Just för att vi då kan sitta på våra träffar som vi har [...], och så kan jag säga att det här har hänt med min elev, och föräldrarna tänker såhär och gör såhär”.

Samtidigt lyfts sekretesslagstiftningen som en återkommande utmaning, då den begränsar informationsutbytet mellan professionerna. Särskilt betonas skolans behov av ökad insyn i

socialtjänstens kunskap om elever i problematisk frånvaro, vilket upplevs som avgörande för att kunna skapa samordnade och effektiva insatser. Dessa erfarenheter överensstämmer med tidigare forskning, där Ek et al. (2017; 2019; 2024) lyfter att bristande kännedom om varandras uppdrag samt sekretesshinder kan försvåra samverkan, medan ökad förståelse mellan aktörer kan bidra till förbättrad samordning.

”Man kan ändå känna att det finns en frustration från skolan att de fortfarande hade velat veta mer ibland [...] Men att man märker att skolan har någon känsla av att här finns det mer vi skulle kunnat få kännedom om, men det här liksom delas inte”

Ur ett socioekologiskt perspektiv kan detta förstås som att samverkan påverkas av relationer på mesonivå, där aktörernas olika organisatoriska uppdrag och arbetssätt skapar spänningar i samarbetet (Appelgren Hansen & Söderholm, 2023). Den nya socialtjänstlagen beskrivs i vissa fall som en möjliggörande faktor, men upplevda skillnader kvarstår i hur samarbetet fungerar i praktiken.

Samtidigt kan dessa utmaningar förstås i relation till makrosystemet, där lagstiftning såsom Offentlighets- och sekretesslagen (SFS 2009:400) sätter ramar för informationsutbyte. Sekretessen syftar till att skydda den enskilde, men kan samtidigt begränsa möjligheten till samverkan när samtycke inte kan inhämtas. I relation till skolan innebär detta att informationsdelning ofta är beroende av samtycke, vilket kan skapa upplevelser av ett ensidigt informationsutbyte mellan skolan och socialtjänsten.

När samverkan mellan viktiga aktörer runt en elev inte fungerar tillfredsställande riskerar detta att påverka elevens situation på mikrosystemnivå, då insatser kan bli otillräckligt samordnade. Detta kan i förlängningen försvåra arbetet med att skapa stabila och hållbara förändringar i elevens skolnärvaro.

Familjens roll

Sett till den socioekologiska systemteorin utgör familjen en central del av barnets mikrosystem, där de närmaste relationerna har direkt påverkan på barnets utveckling och skolgång. Samtidigt kan familjen, utifrån ett KASAM-perspektiv, fungera som en viktig källa till begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet när skolmiljön inte fungerar tillfredsställande för barnet (Appelgren Hansen & Söderholm, 2023; Göransson, 2011). I ett bredare socioekologiskt perspektiv påverkas dock familjens förutsättningar även av faktorer på exosystemnivå sett till faktorer såsom arbetsliv och ekonomiska villkor.

Vårdnadshavare har dessutom utifrån 7 kap 20 § Skollagen (SFS 2010:800) ett ansvar att säkerställa att deras barn fullgör sin skolplikt. Uppfattningen om familjens påverkan på elever med problematisk skolfrånvaro framträder dock i skilda ordalag.

Familjen som brister

Tidigare forskning visar på att en elevs skolfrånvaro ibland kan orsakas av situationer i hemmiljön, vilket kan förstås som mikrosystemets direkta påverkan på individen. Det kan bero på bristande engagemang från föräldrarna, låga förväntningar på barnets närvaro eller att

föräldrar tillåter eleverna att stanna hemma (Gren-Landell, et al., 2015). I intervjuerna lyfts vårdnadshavare ibland som en indirekt bromskloss hos en del elever som inte kommer till skolan. Detta leder till en situation där mikrosystemets funktion inte fungerar som ett skyddande sammanhang enligt den socioekologiska teorin. Detta kan vara till följd av brister i föräldraförmågan till gränssättning och att skapa rutiner för barnen, vilket påverkar barnens skolgång negativt. Respondenterna uppger att många av eleverna som inte går till skolan spenderar en stor del av sin vakna tid till skärmanvändning.

”Och samtliga av de här närvarokartläggningarna kommer ju fram till att det är oftast i hemmet det brister alltså. Det är föräldrar som inte förmår att få sina barn till skolan och som har svårt med gränssättning och gränsdragning kring liksom läggtider och spel. Alltså hur mycket skärmtid som används alltså, framför allt då spel”

Utöver att eleverna ofta spelar när de använder sig av skärm, så uppges det också att många elever i tidig ålder börjar använda sig av sociala medier. Idag finns det ingen lagstadgad åldersgräns för sociala medier, utan det är plattformarna själv som sätter åldersgränser. Som användare är det ofta möjligt att registrera sig med ett falskt födelsedatum för att kringgå dessa åldersgränser. Därför är det viktigt att föräldrar har koll på vad barnen gör när de använder skärm och kan begränsa barnens användande av sociala medier. Under våra intervjuer framkommer det att elever inte alltid är så snälla mot varandra på internet, vilket kan leda till att en elev tar beslut om att stanna hemma från skolan.

I andra situationer kan det också röra sig om situationer där föräldrarna beskrivs som en direkt orsak till att eleverna inte kommer till skolan. En av respondenterna berättar om upplevelser av att föräldrarna aktivt håller sina barn borta från skolan. Detta uppdragas när föräldrarna sedan till exempel är bortresta under en period, varpå barnen plötsligt återfår förmågan att komma till skolan varje dag. Utifrån den socioekologiska systemteorin kan man tolka detta som att förändringar i det ordinarie mikrosystemet, i detta fall vårdnadshavares frånvaro, påverkar elevens benägenhet till skolnärvaro. När hemmets strukturer förändras, om än temporärt, framstår skolan i sin tur som det mest stabila mikrosystemet för eleven.

Det framkommer även att det ibland kan handla om att föräldrarna själva av olika anledningar inte riktigt förmår sig att ta sig upp på morgonen för att se till att barnet kommer i väg till skolan, vilket leder till att barnet kan missa hela eller delar av skoldagen. Detta kan ibland kopplas till att föräldrarna själva har en psykisk ohälsa, något som har identifierats även i tidigare forskning som en riskfaktor för att barn ska utveckla en problematisk skolfrånvaro (Gren-Landell, et al., 2015).

Andra orsaker kan vara om föräldern är arbetslös, något Gren-Landell, et al. (2015) också lyfter som en riskfaktor, eftersom det kan leda till att föräldern känner sig omotiverad att stiga upp tidigt på morgonen när denne själv inte ska i väg någonstans eller har tider att passa.

Familjen som kämpar

Riskfaktorer för att ett barn ska utveckla en problematisk skolfrånvaro är många, och de

återfinns inte bara inom familjen eller hemmiljön. Ibland finns det inga riskfaktorer kopplade till familjen som bakomliggande orsak till att en elev utvecklar skolfrånvaro. Under intervjuerna beskrivs att många vårdnadshavare tar ett stort ansvar och är i behov av stöd snarare än mer skuld. En respondent berättar om sin bild av vårdnadshavare till elever som inte förmår att gå till skolan.

”Men alla vårdnadshavare jag har träffat, oftast är det mammorna man träffar. Och oftast är de sopslut. De är så himla utarbetade, knäckta, skuldbelagda så att de inte orkar tänka framåt. De har gett upp. Och så säger de också att ens barn gett upp. De vill inte ens försöka komma till skolan, och jag orkar inte heller kämpa varje vecka och det blir konflikter och så. Så vi försöker väl ge mycket stöd till vårdnadshavarna också”

Denna beskrivning kan kopplas till forskningsfynd från Strömbeck et al. (2021) som visar på att mammors hälsa påverkas mer negativt av att ha ett barn med problematisk skolfrånvaro, än hur pappors hälsa påverkas.

Många föräldrar beskrivs göra stora ansträngningar för att försöka få barnet till skolan, något som i sin tur kan gå ut över föräldrarnas arbete. En del föräldrar som lyckas få i väg barnet hemifrån, stannar sedan kvar i skolan tillsammans med barnet för att säkerställa att barnet befinner sig i skolan hela dagen. En del föräldrar har kunnat anpassa sitt arbete genom att börja senare, för att säkerställa att barnet kommer sig i väg på morgonen. I vissa fall har det gått så långt att en del föräldrar uppges ha blivit av med sitt arbete till följd av att föräldern inte kommer i tid till sitt eget jobb. Som förälder kan det ibland vara svårt att veta vad man kan göra eller vad man kan ha rätt till för stöd när man har ett barn som inte går i skolan, och där kan skolsociala team eller socialtjänsten, om man har kontakt med dem, bidra med guidning.

”Vi kan ringa, mötas upp med vårdnadshavarna. Också peppa dem till att man kan ju faktiskt söka ja men förändrad tjänst eller bidrag till att anpassa sitt arbete. Och det har många redan gjort. De ha bytt skift, man har gått ned i tid, men har varit sjukskriven på grund av det här. Så att det drabbar hårt, och det säger väl till oss att föräldrarna behöver mycket stöd”.

Diskussion

Resurser i skolan

Våra intervjuer visar att arbetet med problematisk skolfrånvaro i Norrbotten präglas av en betydande organisatorisk variation mellan kommunerna. Flera olika professioner är involverade, men hur dessa organiseras och samverkar skiljer sig åt. I vissa kommuner finns parallella team som arbetar med samma elevgrupp, men utifrån olika uppdrag och arbetssätt. I dessa team återfinns ofta personal verksamma i elevhälsoteam, skola samt socialarbetare från socialtjänsten, antingen familjebehandlare eller socialsekreterare. Ur ett socioekologiskt systemteoretiskt perspektiv kan detta förstås som variationer i hur olika systemnivåer struktureras (Appelgren Hansen & Söderholm, 2023), där otydlighet i ansvarsfördelning riskerar att påverka insatsernas samordning och effektivitet.

Samtidigt framträder en samstämmig bild av att antalet elever med problematisk skolfrånvaro överstiger de resurser som finns tillgängliga. Detta blir särskilt tydligt i relation till behovet av resursskolor och undervisning i mindre grupper, där efterfrågan markant överstiger tillgången. Den ökande efterfrågan på sådana alternativa lösningar kan även tolkas som en indikation på att den ordinarie skolmiljön inte i tillräcklig utsträckning möter alla elevers behov. Stora elevgrupper och begränsade resurser kan innebära att skolpersonal har begränsade möjligheter att arbeta relationsskapande och individanpassat. Ur ett socioekologiskt perspektiv kan detta förstås som en obalans på exosystemnivå (Appelgren Hansen & Söderholm, 2023), där organisatoriska förutsättningar påverkar kvaliteten i elevens närmiljö.

Mot denna bakgrund aktualiseras frågan om problematisk skolfrånvaro bör förstås som ett individuellt problem eller som ett uttryck för strukturella brister i skolsystemet. När en växande grupp elever inte klarar av att delta i den ordinarie skolmiljön kan det indikera att skolans normer och arbetssätt inte är utformade för att inkludera alla elever. Detta riskerar i sin tur att leda till exkludering och ett långvarigt utanförskap även vidare i livet.

Tidigare forskning (Appelgren Hansen & Söderholm, 2023) pekar på förändringar i skolans arbetssätt, där ökat eget ansvar, självständigt arbete och grupparbeten fått större utrymme. För vissa elever kan detta innebära att skolan upplevs som mindre begriplig och hanterbar. Ur ett KASAM-perspektiv kan detta bidra till att elevens känsla av sammanhang försvagas, vilket i sin tur kan minska motivationen att delta i undervisningen. Detta problematiserar antagandet att ökad självständighet alltid är gynnsamt, då det i praktiken kan exkludera elever i behov av mer struktur och stöd.

Konsekvenserna av långvarig skolfrånvaro är omfattande och sträcker sig bortom skolans kontext, med risk för social isolering, psykisk ohälsa och i framtiden svårigheter att etablera sig på arbetsmarknaden (Skolverket, 2026). Detta kan medföra att individen på sikt kan komma att utveckla ett framtida behov av sociala insatser. I ett socioekologiskt perspektiv kan detta förstås som hur svårigheter i en systemnivå får konsekvenser i andra system, där bristande skolnärvaro kan påverka individens livschanser på längre sikt (Appelgren Hansen & Söderholm, 2023).

Relationer som skyddsfaktor

Samtidigt visar resultaten att relationsskapande arbete utgör en viktig framgångsfaktor i arbetet med att möjliggöra skolnärmande. Detta ligger i linje med såväl tidigare forskning (Skolverket 2026) som KASAM, där trygga relationer bidrar till att stärka elevens upplevelse av hanterbarhet, begriplighet och meningsfullhet (Göransson, 2011). De stegvisa processer som beskrivs av respondenterna kan förstås som ett arbete med att återuppbygga elevens känsla av sammanhang, där små framsteg möjliggör fortsatt progression. Detta genom ett långsiktigt och tillitsbaserat arbete, där fokus initialt inte ligger på krav utan på att skapa trygghet och förståelse för elevens perspektiv. Detta tillitsbyggande kan utföras av socialarbetare *eller skolpersonal* och beskrivs ofta behöva ske initialt utanför skolans lokaler, för att eleven sedan successivt ska kunna närma sig den traditionella skolmiljön i egen takt.

Att denna trygghet i vissa fall har gått förlorad är dock en central fråga. Ur ett socioekologiskt perspektiv kan detta förstås som brister i mikrosystemet (Appelgren Hansen & Söderholm, 2023), där relationerna mellan elev och skolpersonal inte fungerar som den skyddsfaktor de är avsedda att vara. Detta är särskilt problematiskt då skolan utgör en viktig arena för att uppmärksamma barns mående och vid behov initiera stödinsatser i samverkan med andra aktörer.

Genom att utgå från KASAM kan detta förstås som ett arbete med att återuppbygga elevens känsla av sammanhang, där särskilt teorins delar hanterbarhet och meningsfullhet hamnar i fokus (Göransson, 2011). När eleven ges möjlighet att själv påverka vilka steg som är möjliga att ta, stärks upplevelsen av kontroll och begriplighet i situationen. Att även arbeta med vårdnadshavare genom att fungera stöttande snarare än skuldbeläggande, ses som ett framgångsrikt koncept. Ur ett socioekologiskt perspektiv kan man se att relationernas betydelse kan ha en avgörande roll för en elevs möjlighet att återgå till skolan. Detta genom att samspelet i mikrosystemet (Appelgren Hansen & Söderholm, 2023) mellan elev, jämnåriga, familj och vuxna i skolan fungerar på ett adekvat sätt.

Vidare visar resultaten att framgångsrika insatser ofta kännetecknas av inställningen till anpassningar och flexibilitet för de elever som har en problematisk frånvaro. Exempelvis lyfts alternativa lösningar såsom anpassade scheman eller digital närvaro genom skolrobot som viktiga steg att prova för att kunna återetablera en känsla av tillhörighet och hanterbarhet. Samtidigt påtalas att användningen av vissa hjälpmedel, där exempelvis skärmar kan upplevas som påtvingade och direkt kontraproduktiva om de inte utgår från elevens egna behov och önskemål. Detta pekar på vikten av ett lyhört och respektfullt bemötande, där elevens inflytande är oerhört viktigt för arbetet med att återfå eleven till skolan.

Sammanfattningsvis indikerar resultaten att framgångsrika strategier i arbetet med problematisk skolfrånvaro i hög grad bygger på öppenhet för relationsskapande, flexibilitet och individanpassning. Centralt är ett bemötande som präglas av lyhördhet och respekt för elevens och familjens egna upplevelser och där den skolnärmande processen tillåts att ta tid.

Utmaningar i Norrbotten

Vidare framstår samverkan mellan skola, socialtjänst och barn- och ungdomspsykiatri (BUP) som en arena där delade uppfattningar råder om dess effektivitet för berörda elever. Å ena sidan beskrivs samverkan med socialtjänsten ha förbättrats, vilket av vissa respondenter kopplas till den nya socialtjänstlagen. Å andra sidan kvarstår upplevelser av att socialtjänsten i vissa fall kan fungera som en bromskloss, särskilt när samsyn i arbetssätt mellan de olika aktörerna inte finns. Trots en uttalad vilja till samarbete försvåras detta således av aktörernas olika uppdrag, organisatoriska logiker och enligt respondenterna även sekretessbestämmelser (Ek, et al., 2017; 2024). Detta kan förstås som brister i mesosystemet (Appelgren Hansen & Söderholm, 2023), där kopplingarna mellan centrala aktörer inte fungerar tillfredsställande.

Särskilt framträder även svårigheter i kontakten med BUP, där både familjer och professionella beskriver hinder i att etablera och upprätthålla kontakt. Att regionen i vissa fall uteblir från etablerade samverkansforum, i kombination med begränsad tillgänglighet, riskerar att generera sammanbrott i de stödinsatser som eleven är i behov av, och som kan försvåra möjligheterna till en hållbar förändring. Resultaten, likväl som tidigare forskning (Ek, et al., 2017; 2024) pekar således på att brister i samverkan inte enbart handlar om enskilda aktörers vilja till att samverka, utan även om strukturella hinder och organisatoriska skillnader. När samverkan inte fungerar, är det också eleven som riskerar att hamna mellan stolarna, och där med inte ges behövligt stöd för att kunna återuppta en fungerande skolgång.

Dessa utmaningar behöver även förstås i relation till de geografiska och strukturella förutsättningar som präglar Norrbotten. Den aktuella belastningen inom barn- och ungdomspsykiatri (Region Norrbotten, 2024) kan antas bidra till att problematiken med skolfrånvaro upprätthålls, då tillgången till viktiga stödinsatser begränsas. Ur ett socioekologiskt perspektiv synliggör detta hur faktorer på exo- och makronivå påverkar individens möjligheter till stöd på mikronivå (Appelgren Hansen & Söderholm, 2023).

Vidare kännetecknas många av Norrbottens kommuner av små befolkningsunderlag, långa geografiska avstånd och begränsad kollektivtrafik i och mellan kommunerna. Detta innebär att möjligheten att byta skolmiljö eller ta del av alternativa utbildningsformer ofta är starkt begränsad. För elever som inte finner en fungerande plats i den ordinarie skolan kan detta bidra till en minskad känsla av meningsfullhet och tillhörighet, vilket ur ett KASAM-perspektiv (Göransson, 2011) riskerar att ytterligare förstärka skolfrånvaron. För vissa familjer framstår en flytt som det enda realistiska alternativet, vilket belyser hur problematiken sträcker sig bortom skolans organisation och får konsekvenser även på familje- och samhällsnivå.

Därtill finns en brist på specialistkompetens i både kommun och region i Norrbotten, vilket ytterligare försvårar arbetet med att möta elevernas behov. Svårigheter att rekrytera dessa professioner till både kommun och region kan i ett socioekologiskt perspektiv förstås som begränsningar på exosystemnivå (Appelgren Hansen & Söderholm, 2023), där tillgången till resurser och kompetens påverkar kvaliteten i de insatser som erbjuds.

Stöd till elever och familj

Tidigare forskning såväl som vår egen utförda studie tyder på att när en elev har en problematisk skolfrånvaro är ofta både eleven och elevens familj i behov av stöd. Elever som har utvecklat en problematisk skolfrånvaro mår ofta dåligt psykiskt, och skolfrånvaron i sig kan också försämra elevens mående i form av ökad ångest eller depression. Utifrån de riskfaktorer för att en elev ska utveckla en problematisk skolfrånvaro, som beskrivs kunna vara just psykisk ohälsa, upplevda problem eller svårigheter i skolmiljön, svårigheter i relationer eller inom familjen (Forsell, 2020; Gren-Landell, et al., 2015; Skolverket, 2026; Strömbeck et al., 2021), så är det rimligt att anta att eleven kan vara i behov av olika stöd.

Stödet kan se ut på olika sätt. I vissa fall kan det finnas behov alternativa skolformer så som resursskola. Andra typer av stöd som kan erbjudas inom den befintliga skolmiljön är anpassningar i skolschemat eller att få möjligheten att sitta i mindre grupper för att minska intryck som kan finnas i klassrum med många elever. För elever som inte mår bra psykiskt kan skolkuratorn, som oftast är utbildad socionom, vara ett stöd i att försöka förbättra elevens mående. Dock kan det finnas vissa begränsningar då det inte är ovanligt att skolkuratorer ofta arbetar på flera skolor, vilket kan medföra att en skolkurator inte finns tillgänglig varje dag. I förekommande fall kan eleven ha ett behov av stöd från vården, som kan ges medicinskt såväl som psykologiskt. Om eleven upplever våld, konflikter eller försummelse inom familjen kan socialtjänsten erbjuda stöd till familjerna. Detta stöd kan ges till familjen som helhet där de tillsammans erbjuds insats eller riktas mot föräldrarna för att de ska få stöd i att förbättra hemsituationen.

Det krävs dock inte våld, konflikter eller försummelse i hemmet för att socialtjänsten ska kunna ge stöd till familjer, utan det kan även handla om ett behov att få stöd i att strukturera upp vardagen med fungerande rutiner. Socialtjänstens stöd kan beviljas antingen utifrån en utredning som inletts till följd av orosanmälan eller enligt egen ansökan.

Det är inte bara eleven själv som påverkas av en problematisk skolfrånvaro utan även familjen kan påverkas, i synnerhet mammors psykiska mående. I en tidigare studie genomförd av Strömbeck et al. (2021) framgår det att mammors psykiska hälsa påverkas negativt vid barns skolfrånvaro och att den psykiska hälsan förbättras om frånvaron vänds till närvaro. Även pappor påverkas men studien Strömbeck et al. (2021) tyder på att det finns en högre påverkan hos mammorna.

Detta är något som också lyfts i våra genomförda intervjuer, där respondenter vittnar om att många föräldrar, främst mammor, är helt slutkörda. De uppges ha arbetat ut sig och ofta vara på gränsen till att ge upp. En del föräldrar har ansökt om förändrad tjänstgöringsgrad eller anpassningar i arbetet för att försöka hålla ihop både arbete och privat- och familjeliv. Föräldrar i denna situation kan erbjudas stöd genom sociala insatser via socialtjänsten eller samtalsstöd via vården, exempelvis genom att få träffa en kurator. När skolan i sitt arbete med att hantera problematisk skolfrånvaro har tagit beslut om att koppla in något av de team som arbetar med att hantera och förebygga frånvaro, ges ofta stöd till både elever och deras

vårdnadshavare och i de teamen ingår ofta socialarbetare som utgör en viktig del i arbetet för familjens situation.

Föräldrar som har behov av stöd kan, förutom stöd för den psykiska hälsan, även behöva stöd i att upprätta och bibehålla fungerande rutiner i hemmiljön. Ibland kan föräldrar utifrån sina förmågor eller psykiska hälsa ha svårigheter i att upprätta fungerande rutiner och gränssättningar.

Det framkommer i våra utförda intervjuer att en del föräldrar har svårt att få till fungerande kvällsrutiner och att eleverna spenderar mycket tid framför skärmar, något som kan leda till skärmberoende som kan försvåra skolgången ytterligare (Folkhälsomyndigheten, 2025). Ibland uppges en elevs frånvaro kunna bero på föräldrarna, där respondenter vittnar om att elever kommer till skolan när föräldrarna är bortresta.

I de situationer där en skolfrånvaro kan kopplas till brister eller svårigheter inom familjen kan Socialtjänsten erbjuda stöd. Brister eller svårigheter kan vara allt från svårigheter till att upprätthålla och bibehålla fungerande rutiner till att det förekommer våld i hemmiljön. Tidigare forskning visar på att elever som upplevt våld eller försummelse i hemmet har ofta en högre frånvaro än elever som inte har upplevt det (Hagborg, et al., 2018). Om det förekommer våld, konflikter eller försummelse inom familjen, är socialtjänsten en viktig del i att utreda barnets skyddsbehov samt barnets och familjens behov av stöd.

I vår studie har vi endast undersökt de professionellas syn på arbetet med problematisk skolfrånvaro. Studien saknar både föräldrarnas och elevernas perspektiv på detta och kan därför inte dra några slutsatser om vad föräldrarna eller eleverna själva ser som framgångsrikt eller utmanande i arbetet för att förhindra och åtgärda en problematisk skolfrånvaro.

De professionella som deltagit i studien har kunnat lyfta exempel på hur de har arbetat och koppla detta till att det finns elever vars frånvaro har minskat i någon grad, så även om det går att dra slutsatser om att arbetet kan främja skolnärvaro så saknas ändå elevens egna upplevelser kring arbetet och deras eventuella åsikter för om hur något hade kunnat göras annorlunda.

Relevans för socialt arbete

Arbetet med problematisk skolfrånvaro kan ses som något komplext utifrån att det kan finnas flera olika bakomliggande orsaker till problemet. Arbetet kan även behöva anpassas utifrån vilka orsaker som ligger bakom frånvaron.

Skolpersonal har ett stort ansvar i att främja elevers närvaro och att kartlägga frånvaro. Personal som arbetar inom skola har en lagstadgad skyldighet att anmäla till socialtjänsten om de känner oro för att ett barn far illa. När en elev har en omfattande skolfrånvaro skickar skolor därför ibland in en orosanmälan till socialtjänsten.

Socialtjänstens uppdrag är att genomföra förhandsbedömningar på inkomna orosanmälningar och att inleda utredning när de bedömer att det behövs. Detta innebär att socialtjänsten har

ansvar att undersöka vilka bakomliggande orsaker som kan finnas till att en elev inte går i skolan och att erbjuda stöd utifrån detta. I de situationer där skolfrånvaron kan bero på saker inom familjen eller i hemsituationen har socialtjänsten ett stort ansvar, särskilt eftersom det inte alltid kommer till skolans kännedom eller är någonting skolan utifrån sitt handlingsutrymme kan arbeta med.

Socialtjänstens arbete med elever som har en problematisk skolfrånvaro kan utföras genom samverkan med skola och med insatser som beviljas till familjen. Insatser som beviljas genom socialtjänsten utförs av familjebehandlare, som ofta har en socionomexamen. Familjebehandlare arbetar med barnet och deras föräldrar för att familjen ska få stöd i det de upplever svårigheter kring. De kan vara behjälpliga i att försöka strukturera upp rutiner i vardagen som kan fungera för familjen och som kan möjliggöra att barnet tar sig i väg till skolan på morgonen, eller lägger sig i tid på kvällen.

De har även möjlighet att ha en samverkan med skolan utifrån familjernas samtycke. Som exempel på situation där familjebehandlare kan samverka med skolan är att de kan delta i både SIP-möten eller andra möten familjen har med skolan där andra aktörer inte bjudits in direkt, och de har även möjlighet att ha den direkt dialog med skolan om familjen samtycker till det.

Förutom inom socialtjänsten så bedrivs socialt arbete inom många andra verksamheter. Socialarbetare återfinns ofta inom skolor som skolkuratorer, specialpedagoger eller inom elevhälsan och samtliga kan vara en viktig del i arbetet för att motverka skolfrånvaro och i det närvarofrämjande arbetet. De kan arbeta med elevernas mående, konflikthantering, eventuell mobbning och även till viss del elevens familjesituation.

Slutsatser

Sammantaget pekar resultaten på att problematisk skolfrånvaro inte enbart kan förstås som ett individuellt problem, utan som ett komplext samspel mellan individuella förutsättningar och strukturella villkor.

Den ökande omfattningen av problematisk skolfrånvaro indikerar att det kan finnas mer genomgripande utmaningar i hur skolan är organiserad och utformad. I detta sammanhang kan även organisatoriska förändringar, såsom ökad administrativ belastning, diskuteras i relation till skolpersonalens möjligheter att arbeta relationsskapande och förebyggande.

Om utrymmet för att bygga trygga relationer minskar, riskerar detta att påverka elevers möjlighet att uppleva skolan som en begriplig, hanterbar och meningsfull del av vardagen.

Referenser

Anderson, A. R., Christenson, S. L., Sinclair, M. F., & Lehr, C. A. (2004). Check & Connect: The importance of relationships for promoting engagement with school. *Journal of School Psychology, 42*, 95–113. doi:[10.1016/j.jsp.2004.01.002](https://doi.org/10.1016/j.jsp.2004.01.002).

Andersson, H. (2019). Skolnärvaro: En översikt av forskning om att främja alla barns och ungas närvaro i skolan (2019:3). Ifous. <https://ifous.se/wp-content/uploads/2019/09/201906-Ifous-Fokuserar-Skolnrvaro-O.pdf>

Andersson, K., & Ahnlund, P. (2009). Urvalets betydelse för kvalitativa intervjustudier i teori och praktik. I L, Dahlgren & L, Sauer (red.), *Att forska i socialt arbete: utmaningar, förhållningssätt och metoder* (1. uppl., s. 181-196). Studentlitteratur.

Appelgren Hansen, G., & Söderholm, E. (2023) Att utreda problematisk skolfrånvaro I socialtjänsten. Gothia Kompetens.

Ek, H., Arvidsson, K., Borr, M., & Eriksson, R. (2024) Att hjälpa barn med komplexa problem : En kvalitativ studie av samverkan mellan socialtjänst och skola. *Social-medicinsk tidskrift*, Vol 101(2), s .228-237.
<https://doi.org/10.62607/smt.v101i2.22771>

Ek, H., Isaksson, J., & Eriksson, R. (2017). Professioner, makt och samverkan mellan myndigheter: Socialtjänstens, skolans och BUP:s arbete med ungdomar som inte går till skolan. *Socialvetenskaplig tidskrift*, 24(1), 59–77.
<https://doi.org/10.3384/SVT.2017.24.1.2402>

Eriksson M, Lindström B. (2005) Validity of Antonovsky's sense of coherence scale: a systematic review. *Journal of Epidemiology & Community Health*, vol 59: s. 460-466.

Folkhälsomyndigheten. (2025). Hantera skärmberoende.
<https://www.folkhalsomyndigheten.se/vara-amnesomraden/digitala-medier-och-halsa/hjalp-ditt-barn-pa-natet/hantera-skarmberoende/>

Forsell, T. (2020). ”Man är ju typ elev, fast på avstånd” : problematisk skolfrånvaro ur elevers, föräldrars och skolpersonals perspektiv (PhD dissertation, Umeå Universitet). Hämtad från <https://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:umu:diva-177633>

Gren-Landell, M., Ekerfelt Allvin, C., Bradley, M., Andersson, M., & Andersson, G. (2015). Teachers' views on risk factors for problematic school absenteeism in Swedish primary school students. *Educational Psychology in Practice*, 31(4), 412–423.
<https://doi.org/10.1080/02667363.2015.1086726>

Gronholm, P. C., Nye, E., & Michelson, D. (2018). Stigma related to targeted school-based mental health interventions: A systematic review of qualitative evidence. *Journal of Affective Disorders*, 240, 17–26. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2018.07.023>.

Göransson, A. (2011). *Psykiatri 1* (1 uppl). Bonnier Utbildning.

Hagborg, J. M., Berglund, K., & Fahlke, C. (2018). Evidence for a relationship between child maltreatment and absenteeism among high-school students in Sweden. *Child Abuse & Neglect*, 75, 41–49. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2017.10.016>

Hällgren, C. (2019). *Guide till tematisk analys*. Umeå Universitet. Institutionen för tillämpad utbildningsvetenskap.

Karlberg, M., Klang, N., Andersson, F., Hancock, K., Ferrer-Wreder, L., Kearney, C. A., & Galanti, M. R. (2022). The importance of school pedagogical and social climate to students' unauthorized absenteeism – a multilevel study of 101 Swedish schools. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 66(1), 88–104. <https://doi.org/10.1080/00313831.2020.1833244>

Kalix kommun. (2025).

<https://www.kalix.se/Utbildning/Grundskola/Grundskolor/vattentornets-resursskola/>

Kearney, C. A., & Graczyk, P. A. (2014). A response to intervention model to promote school attendance and decrease school absenteeism. *Child & Youth Care Forum*, 43(1), 1–25. <https://doi.org/10.1007/s10566-013-9222-1>

Kearney, C. A., & Graczyk, P. A. (2020). A multidimensional, multi-tiered system of supports model to promote school attendance and address school absenteeism. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 23(3), 316–337. <https://doi.org/10.1007/s10567-020-00317-1>

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2014) *Den kvalitativa forskningsintervjun* (3 uppl.). Studentlitteratur

Lantz, B. (2014). *Den statistiska undersökningen – Grundläggande metodik och typiska problem* (2 uppl). Studentlitteratur.

Luleå kommun. (2026).

<https://www.lulea.se/utbildning--forskola/grundskola/grundskolor-i-lulea/lulea-kommuns-resursskola.html>

Magelungen. (2024). *Magelungens hemmasittarprogram, fysiskt eller online*. <https://magelungen.com/app/uploads/2024/02/Magelungen-HSP-2024-2.pdf>

Magelungen. (2025). *Magelungen behandlingsskola, färdighetsträning, familjearbete och*

resursskola i kombination.

<https://magelungen.com/app/uploads/2025/05/Magelungen-Behandlingsskola-.pdf>

NSD. (2026). EU-stöd till Luleås skolor för att minska frånvaro.

<https://www.nsd.se/nyheter/lulea/artikel/eu-stod-till-luleas-skolor-for-att-minska-franvaro/jp20o1qr>

Ottosson, H., Ottosson J. (2007). Psykiatriboken (1 uppl.) Liber.

Piteå kommun. (2024). Strandbackens resursskola.

<https://www.pitea.se/strandbackens-resursskola>

Piteå-Tidningen. (2024). Lavinartad frånvaro bland Piteås flickor – kartläggning ger svar. Piteå-Tidningen.

Region Norrbotten. (2024). Granskning av tillgänglighet inom barn- och ungdomspsykiatri (BUP). Region Norrbotten. <https://www.norrbotten.se/globalassets/amnen/politik-och-demokrati/revisorer/skrivelser/rapport---granskning-av-tillganglighet-bup---region-norrbotten.pdf>

Region Norrbotten. (2025). Norrbus - reviderad överenskommelse.

<https://vis.nll.se/process/administrativ/Dokument/div-lg-bas-verk/Styrande/M%C3%A5ldokument/Norrbus%20reviderad%20%C3%B6verenskommelse%202025.pdf>

Riksförbundet Attention. (2025).

https://attention.se/wp-content/uploads/2025/02/attention2_utbmatr_skolpersonal.pdf

Riksförbundet Attention. (2026).

https://attention.se/wp-content/uploads/2026/01/a4_skolrapport2025.pdf

Rätten till utbildning. (2025). Frånvaroanalys.

<https://www.rattentillutbildning.se/franvaro/>

Sauer, L., & Dahlgren, L. (2009). Introduktion. I L, Dahlgren & L, Sauer (red.), *Att forska i socialt arbete: utmaningar, förhållningssätt och metoder* (1. uppl., s. 9-14). Studentlitteratur.

Skollag (SFS 2010:800). Utbildningsdepartementet.

https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/skollag-2010800_sfs-2010-800/

Skolverket. (2024). Skolsociala team Delredovisning av regeringsuppdrag 2023–2024

<https://www.skolverket.se/publikationer?id=13161>

Skolverket. (2026). Främja närvaro och förebygga frånvaro. Skolverket.

<https://www.skolverket.se/larande-och-trygghet/elevhalsa-och-stodinsatser/framja-narvaro-och-forebygga-franvaro>

Strömbeck J, Palmér R, Sundberg Lax I, Fäldt J, Karlberg M, Bergström M. Outcome of a Multi-modal CBT-based Treatment Program for Chronic School Refusal. *Global Pediatric Health*. 2021;8. doi:[10.1177/2333794X211002952](https://doi.org/10.1177/2333794X211002952)

SVT Nyheter. (2026a). Hemmasittaren Joline släpades till skolan av pedagog: “Tog mig i ett järngrepp”.

<https://www.svt.se/nyheter/inrikes/hemmasittaren-joline-slapades-till-skolan-av-pedagog-tog-mig-i-ett-jarngrepp>

SVT Nyheter Norrbotten. (2026b). Var tionde Gällivare-elev borta mer än hälften av högstadiet.

<https://www.svt.se/nyheter/lokalt/norrbotten/var-tionde-gallivare-elev-borta-mer-an-halften-av-hogstadiet>

SVT Nyheter Norrbotten. (2026c). Arvidsjaur satsar på EPA-dunk – skjutsar hemmasittare till skolan.

<https://www.svt.se/nyheter/lokalt/norrbotten/arvidsjaur-satsar-pa-epa-dunk-skjutsar-hemmasittare-till-skolan>

Svärd, V. (2020). Att uppmärksamma när barn far illa – Professionellas ansvar och dilemman. I L, Bruno I Z, Becevic, *Barn och unga i utsatta livssituationer* (1 uppl., s. 85- 99). Liber.

Thornberg, F., & Fejes, A. (2015a). Kvalitativ forskning och kvalitativ analys. I A, Fejes & R, Thornberg (red.), *Handbok i kvalitativ analys* (2. uppl., s. 16-43). Liber.

Thornberg, F., & Fejes, A. (2015b). Kvalitet och generaliserbarhet i kvalitativa studier. I A, Fejes & R, Thornberg (red.), *Handbok i kvalitativ analys* (2. uppl., s. 256-278). Liber.

Vetenskapsrådet. (2024) God forskningssed.

<https://www.vr.se/download/18.4c9f221a191e4edf9053a474/1727853946433/God%20forskningssed%20VR%202024.pdf>

Vi lärare. (2019). 30 år efter kommunaliseringen; minns hur lärare sörjde tillsammans.

<https://www.vilarare.se/nyheter/fackligt/30-ar-efter-kommunaliseringen-minns-hur-larare-sorjde-tillsammans/>

Weibel, M., Skoubo, S., Handberg, C., Bertel, L. B., Steinrud, N. C., Schmiegelow, K., Hallström, I. K., & Larsen, H. B. (2023). Telepresence robots to reduce school absenteeism

among children with cancer, neuromuscular diseases, or anxiety—The expectations of children and teachers: A qualitative study in Denmark. *Computers in Human Behavior Reports*, 10, 100280. <https://doi.org/10.1016/j.chbr.2023.100280>

Bilagor

Bilaga 1 - Missivbrev

Hej,

Vi är två studenter från Socionomprogrammet vid Umeå Universitet som skriver vår kandidatuppsats om problematisk skolfrånvaro i Norrbotten. Syftet med uppsatsen är att belysa arbetet kring problematisk skolfrånvaro bland elever i Norrbotten, och vilka arbetsätt och metoder som professionella i Norrbotten använder sig av idag.

Vi önskar att komma i kontakt med någon i er verksamhet som har arbetat med elever med problematisk skolfrånvaro för att genomföra en intervju med denne. Intervjun beräknas ta ca. 60 minuter, och kommer att fokusera på nuvarande arbetsmetoder och upplevda utmaningar och framgångsfaktorer kopplat till dessa. Intervjun kommer inte att beröra enskilda individer eller uppgifter som kan kopplas till dessa.

Intervjuerna är tänkta att hållas under mars månad, alternativt första veckan i april och dessa sker på distans via Teams och planeras in enligt era önskemål om dag och tid. Deltagandet är naturligtvis frivilligt, och respondenter som deltar kan när som helst välja att avbryta sitt deltagande. Deltagare i kandidatuppsatsen kommer att vara anonyma, och inte förekomma med namn eller arbetsplats i det publicerade arbetet.

Vänligen återkom till oss snarast möjligt om ni har någon lämplig kandidat i er verksamhet som är intresserad av att delta som respondent.

Med vänliga hälsningar

Sara Josefsson
sani0200@student.umu.se

Jonna Wikström
jowi0328@student.umu.se

Socionomprogrammet, Umeå Universitet

Bilaga 2 - Intervjuguide

Bakgrund

1. Vad har du för yrkestitel?
2. Hur länge har du arbetat med detta, och hur länge har du arbetat med problematisk skolfrånvaro?

Kommunens arbete med problematisk skolfrånvaro

3. Hur ser situationen med problematisk skolfrånvaro ut i din kommun idag?
4. Hur arbetar er verksamhet i dagsläget med att förebygga och hantera problematisk skolfrånvaro?
5. Finns det några särskilda rutiner, arbetssätt eller metoder som ni utgår från?
6. Finns det särskilda verksamheter, exempelvis skolsociala team eller resursskolor, som används i arbetet?

Samverkan

7. Hur ser samverkan ut mellan skola och socialtjänst i dessa frågor?
8. Vilka aktörer brukar vara involverade när man försöker stödja en elev tillbaka till skolan?
9. Hur fungerar samarbetet mellan olika professioner kring dessa elever?
10. Finns det något i samverkan som du upplever fungerar särskilt bra eller mindre bra?

Utmaningar

11. Vilka utmaningar upplever du i arbetet med elever som har omfattande skolfrånvaro?
12. Finns det organisatoriska eller strukturella faktorer som försvårar arbetet?
13. Hur upplever du att resurser, till exempel personal eller tillgång till alternativa skolformer, påverkar arbetet?
14. Vad händer vanligtvis när en elev har haft en längre tids frånvaro?

Framgångsfaktorer

15. Har du erfarenhet av problematisk frånvaro som har vänts till närvaro? Vad bidrog i så fall till det?
16. Vilka arbetssätt eller insatser upplever du som mest effektiva för att öka skolnärvaron?
17. Finns det något i organisationen eller arbetssättet som du upplever gör särskilt stor skillnad?

Utveckling

18. Vad skulle behöva förändras eller utvecklas för att förbättra arbetet med problematisk skolfrånvaro i kommunen?
19. Finns det något du upplever saknas i dagens arbete med dessa elever?

Avslutande fråga

20. Är det något mer du tycker är viktigt att belysa när det gäller arbetet med elever som har problematisk skolfrånvaro?

Bilaga 3 - Samtyckesblankett

Samtycke till personuppgiftsbehandling och information till registrerade
Inför studentarbetet *Problematisk skolfrånvaro – Utmaningar och framgångar ur ett Norrbottensperspektiv* vid institutionen för socialt arbete kommer följande personuppgifter om dig att samlas in och behandlas.

- Namn
- Kön
- Yrkestitel
- Kommun
- E-post

Ditt samtycke behövs för att ovanstående personuppgifter inför studentarbetet ska kunna behandlas. Mer information om studentarbetet finner du längre ner i blanketten. Det är Umeå universitet som är personuppgiftsansvarig för behandlingen. Kontaktuppgifter till Umeå universitet är Umeå universitet, 901 87 Umeå, registrator@umu.se, 090-786 50 00. Umeå universitet har utsett ett dataskyddsbud. Dataskyddsbudet nås på pulo@umu.se eller genom växel 090-786 50 00. Du kan även kontakta den ansvariga för studentarbetet via mail på xxxxxx.xxxx@umu.se

Dina personuppgifter kommer med stöd av samtycket att behandlas längst fram till 2026-06-07, eller till den senare tidpunkt då studentarbetet har godkänts.

Dina personuppgifter kommer endast att hanteras av behörig student samt behörig personal vid Umeå universitet.

Du har när som helst rätt att ta tillbaka ditt samtycke. Detta gör du genom att kontakta kursansvarige Maria Sjölund på maria.sjolund@umu.se . Observera dock att ett återkallande av ditt samtycke inte påverkar lagligheten av behandlingen innan samtycket återkallats. Du har även rätt att kontakta Umeå universitet för att få information om vilka uppgifter som behandlas om dig eller för att begära rättelse, överföring, radering eller begräsning av dina personuppgifter. Du kan även kontakta universitetets dataskyddsbud på mejl pulo@umu.se. För mer information om hur universitetet behandlar personuppgifter se: umu.se/gdpr

Du har även rätt att inge klagomål till tillsynsmyndigheten Integritetskyddsmyndigheten om du tycker att vi behandlar dina personuppgifter på ett felaktigt sätt.

Samtycker du till att dina personuppgifter används på sätt som beskrivs ovan?

Ja

Datum:

Namn:

Information om Umeå universitets behandling av personuppgifter i studentarbeten

Om du väljer att delta kommer viss information om dig att behandlas, så som namn, mejladress, vilken kommun du arbetar i, samt eventuellt din yrkestitel. Denna information kommer att samlas in genom intervju eller andra kontakttillfällen med dig. Informationen eller en del av informationen kommer att kunna kopplas till dig genom ditt namn. Uppgifter som kan kopplas till dig på detta sätt räknas som personuppgifter enligt EU:s dataskyddsförordning 2016/679 (GDPR). Anledningen till att det i studentarbetet behöver behandlas sådana personuppgifter är för att vi i arbetet kommer att göra vissa jämförelser mellan kommunerna.

Umeå universitet är personuppgiftsansvarig för denna behandling. Den rättsliga grunden för personuppgiftsbehandlingen är ditt samtycke i enlighet med EU:s dataskyddsförordning, artikel 6.1 a.

Personuppgifterna kommer att förvaras vid universitetet på ett sådant sätt att, utöver ansvarig student, kommer endast behörig personal vid universitetet att ges tillgång till personuppgifterna. Uppgifterna kommer att behandlas så att inte obehöriga kan ta del av dem. Dina personuppgifter kommer att behandlas under hela studentarbetet som kommer att pågå fram till 2026-06-07, eller till den senare tidpunkt då studentarbetet har godkänts. Underlag till studentarbeten, där dina personuppgifter ingår, gallras efter att studentens betyg rapporterats i universitetets studieregister.

Enligt EU:s dataskyddsförordning samt nationell kompletterande lagstiftning har du rätt att:

- begära tillgång till dina personuppgifter (begära sk. registerutdrag)
- få dina personuppgifter rättade
- få dina personuppgifter raderade
- få behandlingen av dina personuppgifter begränsad.

Under vissa omständigheter medger dataskyddsförordningen samt kompletterande nationell lagstiftning undantag från dessa rättigheter. Rätten till tillgång till sina uppgifter kan exempelvis begränsas av sekretesskrav, och rätten att få uppgifter raderade kan begränsas av regler rörande arkivering.

Om du vill åberopa någon av dessa rättigheter ska du ta kontakt med dataskyddsombudet vid Umeå universitet (pulo@umu.se) och ange uppgifter om aktuellt studentarbete.

Om du är missnöjd med hur dina personuppgifter behandlas har du rätt att klaga hos Integritetsskyddsmyndigheten. Information om detta finns på myndighetens webbplats (imy.se).

Bilaga 4 – Information om examensarbete

2026-03-25

Problematiskskolfrånvaro – Utmaningar och framgångar ur ett Norrbottensperspektiv
Socionomprogrammet, Umeå Universitet.

Sara Josefsson
sani0200@student.umu.se

Jonna Wikström
jowi0328@student.umu.se

Handledare: xxxxxxxx xxxxxxxx

Information om studien

Vi är två studenter som studerar på socionomprogrammet vid Umeå Universitet. Vi befinner oss nu i slutfasen av vår utbildning och ska genomföra vår kandidatuppsats. I samband med detta söker vi respondenter som vill delta i vår studie.

Problematiskskolfrånvaro är ett växande problem i hela landet. Det finns många olika orsaker till att elever inte deltar i skolan, och faktorer såsom demografiska och geografiska förutsättningar kan medföra utmaningar som är svåra att påverka på kort sikt. Tillgängliga resurser varierar dessutom mellan kommuner, vilket innebär att arbetet med att förebygga och hantera problematiskskolfrånvaro möter olika hinder och framgångsfaktorer. Samtidigt är målsättningen densamma för alla - att säkerställa elevers rätt till utbildning och uppfylld skolplikt.

Syfte med studien

Syftet med studien är att undersöka vilka metoder som idag används i Norrbottens kommuner samt vilka utmaningar och framgångar yrkesverksamma upplever i arbetet med problematiskskolfrånvaro. Genom att ta del av professionellas erfarenheter vill vi identifiera både fungerande arbetssätt och områden där det finns behov av vidare utveckling och kunskap.

Genomförande

Datainsamlingen kommer att ske genom semistrukturerade intervjuer. Vi söker respondenter från både större och mindre kommuner i Norrbotten för att få en så bred bild som möjligt från länet.

Intervjuerna genomförs digitalt via Microsoft Teams eller Zoom och beräknas ta cirka 60 minuter.

Under intervjun ber vi dig att inte dela uppgifter som rör enskilda identifierbara elever eller specifika elevärenden. Detta gäller även om namn eller andra direkta personuppgifter utelämnas.

Denna avgränsning är absolut nödvändig då studien inte innefattar någon datainsamling om minderåriga, och någon etisk prövning för forskning som berör barn och unga har därför inte genomförts. Vi har inte heller inhämtat samtycke från elever eller deras vårdnadshavare, varpå integriteten av dessa måste värnas.

Vi är istället intresserade av dina generella erfarenheter, arbetssätt och professionella bedömningar i arbetet med problematisk skolfrånvaro, och ber dig därför att beskriva situationer på en övergripande och anonymiserad nivå.

Frivillighet och konfidentialitet

Deltagande i studien är helt frivilligt. Du kan när som helst avbryta ditt deltagande utan att ange någon anledning.

Alla uppgifter behandlas konfidentiellt. I den färdiga uppsatsen kommer inga uppgifter som kan identifiera dig, din arbetsplats eller din kommun att redovisas.

Anteckningar från intervjuerna kommer att lagras på en lösenordsskyddad plattform (Teams) och sparas endast till dess att arbetet har blivit godkänt och publicerat i DiVA – Digitala Vetenskapliga Arkivet. Anmärkningar eller annat material kommer därefter att raderas.